

VILNIAUS UNIVERSITETO TEISĖS FAKULTETO

BAUDŽIAMOSIOS JUSTICIJOS KATEDRA

Deimantės Baltauskaitės

V kurso, baudžiamosios justicijos

studijų šakos studentės

Magistro darbas

**KRIMINALISTINĖ ODOROLOGIJA: SAMPRATA, REIKŠMĖ,
TEORINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEMOS**

Vadovė: Doc. dr. Gabrielė Juodkaitė – Granskienė

Recenzentas: Doc. dr. Andrej Gorbatkov

Vilnius, 2016

TURINYS

ĮVADAS	3
1. KRIMINALISTINĖS ODOROLOGIJOS SAMPRATA IR POŽYMIAI	5
1.1.Kvapų prigimtis ir klasifikacija.....	8
1.2.Odorologinis objektų tyrimas.....	11
1.3.Odorologinio objektų tyrimo taikymo formos.....	21
2. KRIMINALISTINĖS ODOROLOGIJOS METODO TAIKYMO PRAKTIKOJE BŪKLĖ IR PERSPEKTYVOS	26
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	47
LITERATŪRA	49
SANTRAUKA (lietuvių kalba).....	51
SUMMARY (anglų kalba).....	52
PRIEDAI	53

ĮVADAS

Temos naujumas ir aktualumas. Technologijų plėtra, gyvenimo kokybinė kaita sąlygojo, kad nusikaltimai padaromi vis profesionaliau, todėl nusikaltimų tyrimai ne visuomet yra efektyvūs, ne visada išnaudojamos mokslo ir technikos naujovės, nepakankamai pritaikomos specialios žinios, teisėsaugos pareigūnai, tiriantys nusikalstamas veikas, ne visuomet žino, kokios yra ekspertinės galimybės, tai verčia kurti naujas ir tobulinti jau taikomas nusikalstamų veikų tyrimo metodikas. Siekiant sukurti specialiuosius metodus bei priemones, skirtas kriminalistikos objektų suradimui bei tyrimui, susiformavo kriminalistikos mokslo dalis – kriminalistikos technika bei šios sistemos šakos. Viena tokių kriminalistikos technikos šakų yra kriminalistinė odorologija – nagrinėjanti kvapų, jų susidarymo mechanizmo bei jų tyrimo dėsningumus ir rengianti kvapų pėdsakų surinkimo, konservavimo ir tyrimo metodus bei priemones, turint tikslą identifikuoti asmenį, susijusį su tiriamuoju įvykiu¹.

Tiriant ir atskleidžiant nusikalstamas veikas, kriminalistinė odorologija yra reikšminga, nes tam tikrus įkalčius, nusikalstamą veiką darantys asmenys, gali sunaikinti, tačiau kvapo pėdsakų sunaikinti beveik neįmanoma. Subjektas, prisilietęs prie daiktų, esantis uždaroje ar atviroje erdvėje ant jų paviršiaus palieka kvapo pėdsakus. Kurie aplinkoje išlieka atsižvelgiant į įvairias (oro sąlygas, laiko tarpą nuo kvapo pėdsako susiformavimo iki jo paėmimo tyrimui ir kt.) aplinkybes nuo kelių valandų iki metų. Žmogus praktiškai negali kontroliuoti savo organizmo fiziologinių procesų, taip pat jo nepaliaujamai gaminamų ir išskiriamų liaukų metabolitų². Vadinasi, pats subjektas – kvapų pėdsakų sukėlėjas – jų sunaikinti arba falsifikuoti negali, todėl kvapų pėdsakai išsaugo informaciją apie tiriamojo įvykio dalyvius. Todėl tyrėjui reikia žinoti, kaip kvapiosios medžiagos išskiriamos su žmogaus kūno prakaitu ir pakliuvusios ant materialių daiktų įvykio vietoje, išsaugo žmogų individualizuojančią informaciją, ir kaip tokius jo kvapo pėdsakus galima panaudoti nusikaltimų tyrimams. Sėkmingą šių tyrimų panaudojimą lemia laiku ir teisingai atliktas kvapų pėdsakų paėmimas įvykio vietoje, kuris yra neįmanomas be kvapų pėdsakų susidarymo mechanizmo ir jų savybių žinojimo.

Kriminalistinė odorologija nors yra sąlyginai ne nauja kriminalistikos technikos šaka, tačiau pasigendama išsamesnės šios kriminalistikos technikos šakos analizės. Manytina, kad norint atskleisti ar išsiaiškinti problemas, su kuriomis susiduria šį tyrimą atiekantys specialistai, bei šio tyrimo efektyvumą, jo panaudojimo galimybes yra būtina išsami kriminalistinės odorologijos analizė. Be to,

---

¹ Burda, R., et al. *Kriminalistika: taktika ir metodika*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius. 2013, psl., 645

² *Ibid*; p. 646

mokslinėje literatūroje trūksta kriminalistinės odorologijos nagrinėjimo, palyginus su kitomis kriminalistikos technikos šakomis, tai reikalauja gilesnio tyrimo ir daro šią temą aktuali bei reikšminga.

Darbo objektas. Kriminalistinės odorologijos samprata, požymiai, vieta kriminalistinės technikos sistemoje.

Darbo tikslas. Išanalizuoti norminę, mokslinę literatūrą ir atskleisti kriminalistinės odorologijos sampratą ir reikšmę tiriant ir atskleidžiant nusikalstamas veikas Lietuvoje. Taikymo praktikoje problemas, rezultatų vertinimo ypatumus. Šio tyrimo efektyvumas ir taikymo galimybės tiriant ir atskleidžiant nusikalstamas veikas bei pagrindinių priežasčių, dėl kurių kriminalistinės odorologijos metodas būna neefektyvus, atskleidimas.

Darbo uždaviniai.

1. Išanalizuoti norminę, mokslinę literatūrą ir atskleisti kriminalistinės odorologijos sampratą, požymius, vietą kriminalistinės technikos sistemoje.
2. Įvertinti kriminalistinio odorologinio tyrimo reikšmę tiriant ir atskleidžiant nusikalstamas veikas.
3. Išsiaiškinti Kriminalistinės odorologijos teorines ir praktines problemas.
4. Išanalizuoti kriminalistinio odorologinio tyrimo išvadų vertinimą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje.

Tyrimo metodai. Rašant magistro darbo teorinę dalį, kurioje siekiama išsiaiškinti Kriminalistinės odorologijos sampratą, reikšmę ir požymius buvo naudotas mokslinės literatūros analizės ir lyginamasis metodas. Praktinėje darbo dalyje analizuojant Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro ataskaitas, Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktiką ir apeliacinės instancijos teismų nuosprendžius naudoti – statistinis, aprašomasis, dokumentų analizės, apibendrinimo metodai.

Baigiamojo darbo šaltiniai. Rašant magistro darbą naudotasi Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu baudžiamojo proceso kodeksu, Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymu „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“ R. Burdos vadovėliu „Kriminalistika: taktika ir metodika“, bei kitų autorių vadovėliais. Rašant praktinę darbo dalį analizuotos Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro pateiktos 2008 – 2015 metų veiklos ataskaitos bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika ir apeliacinės instancijos teismų nuosprendžiai. Iš viso analizuota 20 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių ir 30 apeliacinės instancijos nuosprendžių.

I. KRIMINALISTINĖS ODOROLOGIJOS SAMPRATA IR POŽYMIAI

Kriminalistinė odorologija, kaip kriminalistinės technikos šaka, susiformavo XX a. šeštame dešimtmetyje. Tarp pirmųjų susidomėjusių ir pradėjusių taikyti kvapų pėdsakus nusikaltimų aiškinimo ir tyrimo tikslais buvo Olandijos specialistai. Vėliau aktyviai praktikoje diegti odorologinius tyrimus pradėta ir kitose valstybėse, tokiose kaip Vengrija, Lenkija, Vokietija, Latvija ir Lietuva³. Kriminalistinės odorologijos plėtojimąsi ir vis didesnę susidomėjimą šia kriminalistinės technikos šaka įtakojo kvapų nustatymo ir konservavimo techninių priemonių atsiradimas, įvairūs eksperimentiniai tyrimai kvapų prigimčiai ir savybėms nustatyti bei, siekis kuo efektyviau iširti ir atskleisti nusikalstamas veikas. Be šių priežausčių didelę reikšmę kriminalistinės odorologijos atsiradimui turėjo ir įvairios mokslo šakos:

- Fizika – tyrinėjanti kvapų pėdsakų susidarymo mechanizmą, jų išlaikymo ant įvairių objektų ypatumus.
- Biologija – tiria kvapų vaidmenį gyvūnų gyvenime, jų jutimą, suvokimą.
- Fiziologija – tiria žmonių ir gyvūnų smegenų nervinę veiklą esant išoriniams dirgikliams, tame tarpe ir kvapus.
- Kinologija – aprašo šunų, ieškančių žmonių pagal jų paliktus kvapų pėdsakus, dresavimo metodikas.
- Kriminalistika – ruošia rekomendacijas, priemones ir metodus, tikslu panaudoti kvapų pėdsakus atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas.
- Baudžiamasis procesas – reguliuoja, kas turi būti nurodyta ir kaip tinkamai įforminta specialistų, atliekančių odorologinius tyrimus, išvadoje, kad ji teisme galėtų būti panaudojama kaip įrodinėjimo priemonė.

Kriminalistikos literatūroje skiriami keturi odorologijos, arba odorologinio metodo, aspektai:

1. Mokslinis techninis, apimantis kvapo individualumo ir sąlyginio pastovumo, atrinkimo metodikos, konservavimo priemonių problemas ir techninius kvapų mėginių panaudojimo būdus.
2. Procesinis, susijęs su įrodomosios reikšmės, kurią turi kvapų tyrimo rezultatų panaudojimas, problemų aptarimu.
3. Etninis, susijęs su moraliniais odorologinių tyrimų aspektais⁴.

³ Burda, R., et al. *Kriminalistika: taktika ir metodika*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius. 2013, p. 645

⁴ *Ibid*; p. 646

4. Taktinis, apimantis odorologijos metodo efektyvumo kėlimo galiojančiose procesinėse procedūrose problemas⁵.

Įvairiuose literatūros šaltiniuose pateikti kriminalistinės odorologijos apibrėžimai skiriasi.

Kriminalistinė odorologija – besiformuojanti kriminalistikos technikos šaka, tirianti kvapų pėdsakų surinkimo, konservavimo ir tyrimo metodus, taip pat technines priemones kvapų pėdsakų pirminio šaltinio tapatumui nustatyti⁶

Kriminalistinė odorologija – tai viena iš naujų kriminalistikos krypčių, kurios esmė – kvapų informacijos paėmimas⁷.

Kriminalistinė odorologija sudaro moksliskai pagrįstą kvapų pėdsakų suradimo, paėmimo, saugojimo ir ištyrimo metodų bei techninių priemonių sistemą, kuri naudojama sprendžiant identifikacinius uždavinius baudžiamajame procese⁸.

Pateikti apibrėžimai išskiria pagrindinius kriminalistinės odorologijos požymius, kuriais galime įvardinti: nagrinėja kvapus, jų susidarymo, paėmimo, tyrimo, vertinimo dėsniumus.

Bendriausia prasme Kriminalistinė odorologija suprantama kaip mokslas apie kvapus, tačiau ši samprata nėra visiškai tiksli. Todėl norint pilnai atskleisti kriminalistinės odorologijos sampratą tikslingiau vadovautis 2003 m. gruodžio 24 d. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakyme „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“ pateiktu apibrėžimu. „Kriminalistinė odorologija – tai kriminalistikos technikos šaka, nagrinėjanti kvapų, jų susidarymo mechanizmo bei jų tyrimo dėsniumus ir rengianti kvapų pėdsakų surinkimo, konservavimo ir tyrimo metodus bei priemones, turint tikslą identifikuoti asmenį, susijusį su tiriamuoju įvykiu“⁹. Iš šio apibrėžimo matyti, kad kriminalistinė odorologija:

1. Nagrinėja kvapus, kvapų susidarymo mechanizmą, kvapų tyrimo dėsniumus.
2. Rengia kvapų pėdsakų surinkimo, konservavimo ir tyrimo metodus bei priemones.

Apibendrinant, galima teigti, kad visos išvardintos apibrėžtys atspindį platesnę ar siauresnę sampratą, išskirdamos pagrindinį identifikacijai reikšmingą veiksnį – kvapą, jo tyrimo galimybę.

Kriminalistinės odorologijos objektas – žmogaus kvapai, jų kilmė ir susidarymo dėsniumai, kvapų paėmimo mechanizmas ir tyrimo galimybės.

---

⁵*Ibid*; p. 646

⁶ KURAPKA, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai*. Vilnius. 1998, p. 253

⁷ Федоров Г. В. *Одология - запаховые следы в криминалистике*. М., 2000, p. 123

⁸ Gawkowski M. *Identyfikacja osoby na podstawie śladu zapachowego*. Legionowo., 2000, p. 58

⁹ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

Kriminalistinės odorologijos dalykas – asmens identifikavimas stacionariose laboratorijose naudojant konservuotus kvapų pėdsakus, paimtus įvykio vietoje, vietovėje ar patalpoje, šunų – biodetektorijų pagalba sulyginant juos su lyginamaisiais kvapų pavyzdžiais.

Lietuvoje kriminalistinės odorologijos, kaip kriminalistinės technikos šakos, metodo taikymo pradžia laikytini 1986 metai, kai Vidaus reikalų ministerijos kriminalistinės paieškos tarnybinių šunų veislyne įsteigtas Kriminalistinės odorologijos skyrius. Kurio veikla buvo paremta 1986 metų spalio mėnesio 10 d. Lietuvos TSR vidaus reikalų ministro įsakymu „Dėl specialios odorologinės grupės įgyvendinimo ir darbo organizavimo Kriminalistinės odorologijos laboratorijoje“¹⁰. Šiame įsakyme nurodyta nuo 1986-11-25 organizuoti jungtinio tarnybinių šunų veislyno prie Lietuvos TSR Vidaus reikalų ministerijos bazėje pastatytos kriminalistinės odorologijos laboratorijos darbą. Taip pat nurodyta, iš trijų asmenų sukurti specialią odorologinę grupę, į kurią įeitų Kriminalinės paieškos vyresnysis operatyvinis darbuotojas, Kriminalinės paieškos darbuotojas ir jaunesnysis inspektorius – kinologas ir nustatant pagrindinius šios laboratorijos uždavinius:

1. Praktinis darbas pagal kvapo pėdsakus, paimtus iš įvykio vietų, nuo nusikaltimo įrankių, nukentėjusiųjų kūnų ir rūbų bei nuo kitų materialių nusikaltimo pėdsakų atliekant kriminalistinę identifikaciją.
2. Šunų – biodetektorijų laikymas ir paruošimas.
3. Kvapų banko įvedimas.
4. Konservuotų kvapų naudojimo kovoje su nusikalstamumu metodų tobulinimas ir praktinių žinių perteikimas suinteresuotom institucijom.
5. Kvapų surinkimo ir konservavimo bei šunų – biodetektorijų paruošimo metodikos tobulinimas kartu su Lietuvos TSR Vidaus reikalų ministerijos suinteresuotais padaliniais.

Šiuo įsakymu kvapo pėdsakų surinkimą įvykio vietose pavesta atlikti kriminalistinių padalinių ekspertams ir Respublikos ekspertams. Kurie vadovavosi kvapo pėdsakų suradimo, paėmimo, konservavimo ir panaudojimo, atskleidžiant ir tiriant nusikaltimus instrukcija, kurioje buvo įvardintos Kriminalistinės odorologijos laboratorijų teisės ir pareigos, pagrindinės kvapo pėdsakų paėmimo taisyklės ir odorologinių tyrimų atlikimo tvarka¹¹.

---

¹⁰ Lietuvos TSR Vidaus reikalų ministerijos 1986 m. spalio 30 d. įsakymas Nr. 210 „Dėl specialios odorologinės grupės įgyvendinimo ir darbo organizavimo Kriminalistinės odorologijos laboratorijoje“

¹¹ *Ibid*;

Odorologinis objektų tyrimas grindžiamas šunų uoslės analizatoriaus specifiniu sugebėjimu greitai įsiminti duotus uostyti žmogaus individualius kvapus ir atpažinti juos iš šviežių bei konservuotų pavyzdžių, taip pat tarp daugelio pėdsakų ir sumaišytus su kitais kvapais.

Siekiant atskleisti kriminalistinės odorologijos sampratą ir požymius toliau aptariama kvapų prigimtis ir klasifikacija, odorologinis objektų tyrimas ir jo atlikimo tvarka bei odorologinio objektų tyrimo taikymo formos

1.1 Kvapų prigimtis ir klasifikacija

Kaip teigia J. Fryges, kvapas tai materialių objektų savybė, pasireiškianti procesu, kai nepaliamajai nuo medžiagos į aplinką atsiskiria šios medžiagos molekulės – dalelės, kurios kartu su oru patenka į uoslės organą ir jį paveikia. Kvapas nusako objektyvines ir subjektyvines objekto savybes. Objektyvinės objekto savybės – kai nepaliamajai nuo medžiagos į orą atsiskiria šios medžiagos molekulės – dalelės, kurios sudaro kvapo pėdsaką. Subjektyvinės savybės (atspindžiai), kai kvepiančios medžiagos molekulės – dalelės kartu su oru patenka į uoslės organą ir paveikia jį.

Kvapams yra būdingos šios fizinės savybės:

Lakumas – medžiagos sugebėjimas garuoti, tai yra iš kieto arba skysto pavidalo virsti dujomis. Garavimo procesas vyksta esant bet kokiai temperatūrai, bet jo greitis priklauso nuo medžiagos prigimties ir aplinkos sąlygų. Padidinus oro temperatūrą skysčiai garuoja greičiau nei prie žemesnės oro temperatūros, taip pat kvapai išsilaiko daug ilgiau žiemą nei vasarą. Uždaroje aplinkoje kvapas taip pat išsilaiko daug ilgiau nei atviroje vietoje ar gryname ore.

Tirpumas – kvapo molekulių savybė ištirpti žmogaus bei gyvūnų uoslės organų epitelyje. Ši savybė leidžia priimti bei atpažinti bet kokių objektų kvapą.

Adsorbicija – galimybė išsilaikyti ant kvapą išlaikančių objektų. Dėl adsorbicijos įmanomas medžiagos, kurios nedidelis kiekis yra ore, kvapo suvokimas, kadangi jo molekulės adsorbuojasi tiesiogiai kietų kūnų švairiuose paviršiuose¹².

Difuzija – vienos medžiagos dalelių prasiskverbimas į kitos medžiagos daleles (dėvima avalynė prisipildo prakaito – riebalinių išskyrų bei žmogaus kvapniųjų medžiagų, kurios prasiskverbia pro visą padą, atsiskiria nuo jo ir adsorbuojasi aplinkiniuose daiktuose, taip pat ir dirvožemyje.

Sklandumas – kvapų pėdsakų savybė išsisklaidyti tam tikroje erdvėje, tai yra keisti savo apimtį ir taip mažinti kvapiųjų medžiagų kiekį.

---

¹² Burda, R., et al. *Kriminalistika: taktika ir metodika*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius. 2013, p. 647

Dalumas – pirminio kvapo pėdsako dalumas į kelis dukterinius, turinčius visus kokybinius požymius pirminio šaltinio¹³.

Kadangi kriminalistinei odorologijai didžiausią reikšmę turi žmogaus kvapas svarbu išanalizuoti kaip jis susidaro. Pagrindinį vaidmenį kvapams susidaryti atlieka oda ir jos prakaito liaukos. Žmogaus organizme nepaliaujamai vykstantys fiziologiniai, cheminiai ir kiti procesai nepertraukiamai išskiria į išorę organizmo medžiagų apykaitos produktus, kitaip tariant – lakius metabolitus. Lakūs metabolitai – žmogaus organizmo medžiagų apykaitos produktai¹⁴. Kurie yra individualūs kiekvienam žmogui. Žmogaus kvapas yra unikalus ir nepakartojamas: skirtingų objektų skirtingi kvapai.

Odorologinis identifikavimas, atliekamas šunų biodetektorių pagalba naudojamas Lietuvoje kaip, vienas iš kriminalistinių tyrimų metodų tiriant nusikaltimus. Šį tyrimą galima atlikti kai tyrimui pateikti:

- Kvapo pėdsakas
- Lyginamasis kvapo pavyzdys
- Foninis kvapas

Kriminalistikoje pėdsakai yra suprantami siaurąja ir plačiąja prasmėmis:

Pėdsakai plačiąja prasme – tai bet koks materialių objektų pasikeitimas, susijęs su nusikaltimo įvykiu. Jiems priskiriami: objektų perkėlimas erdvėje (kokių nors daiktų atsiradimas bei dingimas) ar daiktų būklės pakeitimas.

Siaurąja prasme – tai pasikeitimai, kurie atspindi išorinę vieno objekto sandarą kitame objekte¹⁵.

Kvapo pėdsakas – tai molekulių pavidalo darinys, paliktas ant objektų paviršių, susidarantis tik tada, kai medžiaga nepaliaujamai iš kieto arba skysto pavidalo virsta dujomis. Objektas kvapo šaltiniu gali būti tol, kol nuo paviršiaus į aplinką sklinda medžiagos molekulės¹⁶. Kvapo pėdsakai kaip ir pats kvapas pasižymi tam tikromis savybėmis.

Nepaliaujamas kvapų pėdsakų susidarymo mechanizmas – ši savybė atspindi specifinį jų susidarymo aspektą. Esant šaltiniui bei atitinkamoms aplinkos sąlygoms, kvapų pėdsakai susidaro

---

¹³ Bednarek T. *Sprawozdanie z przebiegu miedzynarodowego szkolenia dotyczacego badan sladow zapachowych*//Biuletyn informacyjny Nr. 116. Warszawa, 2002, p.87

¹⁴ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

¹⁵ Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. *Kriminalistika*. Vilnius., 1985, p. 64

¹⁶ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

nenutrūkstamai – tol, kol egzistuoja kvapų šaltinis. Kvapų pėdsakų susidarymo procesas yra tęstinis dėl to kvapų pėdsakų suradimo laikas priklauso nuo kvapiosios medžiagos kiekio šaltinyje bei aplinkos sąlygų, kuriomis vyksta pėdsakų susidarymo procesas.

Kvapų pėdsakų struktūros judrumas – kuris charekterizuoja vidinę pėdsako susidarymo būklę ir rodo, kad tarp jo molekulių nėra ryšio, jos chaotiškai juda bei nuolat susimaišo tarpusavyje, bei su aplinkos, kurioje vyksta pėdsako susidarymo procesas, molekulėmis.

Išsisklaidymas – tai kvapų pėdsakų savybė išsisklaidyti inde arba erdvėje tai yra keisti savo apimtį ir taip mažinti kvapniosios medžiagos kiekį tūrio vienetu. Išsisklaidymas charakterizuoja patį kvapų pėdsaką, kaip tam tikrą dujų pavidalo medžiagos tūrį, galintį sąveikauti su uoslės organu ir sukelti kvapų suvokimą. Nuoseklus kvapniosios medžiagos koncentracijos didėjimas priverčia šunį judėti kvapų šaltinio buvimo kryptimi. Dėl šios savybės kvapų pėdsakas sudaro dujinį debesį, neturintį pastovios formos. Toks pėdsakas, atsiradęs šalia šaltinio paviršiaus, juda ir išsisklaido aplinkoje. Kryptis bei išsisklaidymo greitis priklauso nuo oro judėjimo. Vėjas padidina išsisklaidymo greitį, pakeičia pėdsako judėjimo kryptį ir leidžia surasti kvapų šaltinį.

Kvapų pėdsakų dalumas – medžiaga, sudaranti kvapų pėdsaką, yra dujinė, tai šis pėdsakas gali būti padalintas į dalis, be to, kiekviena iš jų išsaugos visumos kokybines charakteristikas. Dėl šios savybės iš vieno šaltinio galima vienu metu gauti kelis kvapų pėdsakų pavyzdžius, kurių informacinė reikšmė bus vienoda. Kvapų pėdsakų dalumo savybė išsaugoti informacinę visumos reikšmę kiekvienoje jos dalyje leido parengti pėdsakų paėmimo bei konservavimo rekomendacijas. Jeigu neįmanoma paimti kvapų šaltinio, tai reikia paimti kelis kvapų pėdsakus, kad būtų galima užtikrinti pakartotinius tyrimus¹⁷.

Pagal susidarymo mechanizmą kvapai yra skirstomi į dvi grupes :

1. Pėdsakus – kvapų šaltinius. Kvapų šaltiniai yra įvairūs kieti ir skysti objektai, nuo kurių nepaliaujamai į aplinką sklinda medžiagos molekulės¹⁸
2. Pėdsakai kvapai – tai nuo tam tikrų objektų į aplinką išgaravusios molekulės, kurios uždaroje patalpoje išsilaiko gana ilgai, o atviroje erdvėje jos išsisklaido labai greitai. Kvapų koncentracija, priklauso nuo daugelio veiksnių tokių kaip kvapų šaltinio dydis, kvapų skleidimo laiko, atviros ar uždaros erdvės, aplinkos sąlygų (oro temperatūros, skersvėjo ir kitų). Tai dujinis oro su kvapnios medžiagos molekulėmis mišinys, t.y. paties kvapų šaltinio nėra, o jo kvapai likę. Tokie pėdsakai yra daigtrių žmogaus, gyvūnų išskyrų materialiosios

¹⁷ Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. *Kriminalistika*. Vilnius., 1985, p. 65

¹⁸ Burda, R., et al. *Kriminalistika: taktika ir metodika*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius. 2013, p. 647

dalelytės, esančios dujinio pavidalo. Jų buvimas tam tikroje vietoje ir sudaro kvapų pėdsaką¹⁹.

Žmogaus kvapo pėdsakų paėmimo tvarka, kuria ir vadovaujasi specialistai aprašyta Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakyme „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“ todėl aptariami tik pagrindiniai žmogaus kvapo paėmimo aspektai.

1.2 Odorologinis objektų tyrimas

Kvapų objektai vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 205 straipsniu „Objektų tyrimo tvarka“ tiriami Kriminalistinės odorologijos skyriuje.

Odorologinis objektų tyrimas grindžiamas šunų uoslės analizatoriaus specifiniu sugebėjimu greitai įsiminti duotus uostyti žmogaus individualius kvapus ir atpažinti juos iš šviežių bei konservuotų pavyzdžių, taip pat tarp daugelio pėdsakų ir sumaišytus su kitais kvapais. Kvapo pėdsakų ir lyginamųjų kvapo pavyzdžių odorologinis tyrimas leidžia nustatyti:

- įvykio dalyvius;
- ar buvo tiriamų daiktų ir tikrinamų asmenų sąlytis;
- ar kvapų pėdsakai, paimti skirtingu metu ir skirtingose vietose, palikti to paties asmens;
- asmenis pagal tiriamoje vietoje paliktą kvapo pėdsaką²⁰.

Kaip jau buvo minėta, odorologinis identifikavimas, atliekamas šunų biodetektorių pagalba. Šį tyrimą galima atlikti kai tyrimui pateikti:

- kvapo pėdsakas
- lyginamasis kvapo pavyzdys
- foninis kvapas

Kvapų pėdsakai - objektai, paimti įvykio vietoje ir potencialiai turintys sąsajų su tiriamuoju įvykiu. Žmogaus kvapo pėdsakus nuo objektų, ant kurių gali būti paliktas žmogaus kvapo pėdsakas, paima ir jų paėmimą procesiškai įformina įvykio vietos, vietovės ar patalpos tyrimą arba apžiūrą atliekantis specialistas ar pareigūnas. Įvykio vieta visų pirma nufotografuojama, o tada imamas kvapo pėdsakas. Kvapų pėdsakų buvimo vietą galima nustatyti modeliuojant nusikalstamą veiką padariusio

---

¹⁹ Burda, R., et al. *Kriminalistika: taktika ir metodika*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius. 2013, p. 646

²⁰ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

asmens elgesį nusikalstamos veikos metu. Nesuradus ir nepaėmus kvapo pėdsakų nuo galimų nusikaltimo įrankų ar kitų daiktų įvykio vietos apžiūros metu, pėdsakai turi būti paėmami juos suradus vėliau. Visi objektai ant kurių yra išlikę kvapo pėdsakai ir nuo kurių jie bus imami, sunumeruojami.

Visi kvapo pėdsakai nuo objektų turi būti paėmami taip, kad kvapą išlaikantys objektai nebūtų sugadinti, tačiau jeigu sugadinimas yra neišvengiamas apie tai ar šis kvapo pėdsakas yra tinkamas atlikti odorologiniam tyrimui sprendžia tik tyrimą ar įvykio vietos apžiūrą atliekantis specialistas ar pareigūnas²¹.

Paimant žmogaus kvapo pėdsakus, būtina naudotis kvapų paėmimo ir konservavimo priemonėmis, kurios talpinamos odorologiniame lagamine.

- odorologiniai stiklainiai (rekomenduojamas kiekis – nuo 5 iki 10 vienetų), kurie ruošiami ir išduodami Kriminalistinės odorologijos skyriuje;
- guminės medicininės pirštinės;
- pincetai, chirurginės žnyplės, žirkklės;
- vandens purkštuvas su vandeniu (naudojamas šviežias vandentiekio vandeniu);
- aliuminio (buitinė) folija;
- kvapų objekto įforminimo etiketės;
- pakavimo priemonės
- polimeriniai maišeliai naudojami ne kvapams konservuoti, o kaip pakavimo priemonė kvapą išlaikančiam objektui, pavyzdžiui, pirštinei, transportuoti (ne ilgiau kaip 12 valandų)²²

Jeigu kvapo pėdsakai imami nuo vienaarūšių objektų (pvz. kojų pėdsakų takelis), pirmiausia jie imami nuo netinkamų identifikuoti pėdsakų tradiciniais kriminalistikos būdais, taip pat nuo pėdsakų, kurie įvykio vietos apžiūros metu gali būti sunaikinti (pvz. bato atspaudas smėlyje).

Įvykio vietoje aptikti objektai negali būti liečiami plikomis rankomis, jų negalima laikyti netinkamomis sąlygomis. Kvapo pėdsakai imami tik su guminėmis pirštinėmis ir pincetais, kad kvapo pėdsakas nebūtų užterštas jį imančio pareigūno kvapu. Kvapai imami tol, kol atliekama įvykio apžiūra, bet, kad būtų sukauptas minimalus kvapo kiekis, kvapo sugėriklis su objektu turi kontaktuoti ne mažiau kaip 1 valandą.

Pėdsaką išlaikantis objektas sudrėkinamas pulverizatoriumi (1 – 2 kartus smulkiais lašais purškiamas vandeniu, nukreipus srovę virš objekto, kad ant jo nusėdama drėgmė nesunaikintų paviršiuje

---

²¹ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

²² Ibid; 26 punktas

esančių pėdsakų). Taip drėkinama, norint sustiprinti silpnų kvapų koncentraciją ar lauke esant sausam orui, arba patalpose, esant aukštai temperatūrai²³. Kvapų sugėrikliai su paimtais kvapais sudedami atskirai į sterilius 0,5 l talpos stiklainius, uždaromi stikliniais arba metaliniais, turinčiais gumines tarpines, dangteliais ir užspaudžiami metaliniais gnybtais. Kvapo sugėriklis su kvapais apvyniojamas 3 – 4 folijos sluoksniais, kad būtų sandarus paketas. Paketo kraštai užlankstomi pirštais arba voleliu, kad neišnyktų kvapas. Prie konservuotų kvapų objektų, taip pat prie pateikiamų tyrimui objektų tvirtinamos specialios etiketės su paaiškinamuoju užrašu. Pėdsaką išlaikantys objektai, turintys horizontalius paviršius, padengiami kvapo sugėrikliu, folija ir prislegiami koku nors svoriu, neturinčiu aštrių kvapų²⁴.

Išimant kvapą iš drabužių, kvapų sugėriklis, kad prie jų prispaustų, dedamas į vidų, drabužiai suvyniojami. Išimant kvapą iš avalynės, kvapo sugėriklis įdedamas į vidų, prispaudžiamas ir apdengiamas folija.

Įvairių šalių odorologinių pėdsakų ir pavyzdžių ėmimo taisyklės, tyrimo atlikimo sąlygos ir metodikos turi tam tikrų ypatumų, kurie yra nulemti tos šalies nusistovėjusia praktika. Pavyzdžiui, Lenkijos policijos instrukcijos dėl kvapų pėdsakų paėmimo nustato minimalų laiką – pusę valandos. Tuo tarpu Lietuvoje, kaip ir buvo minėta kvapo sugėriklis su objektu turi kontaktuoti ne mažiau kaip 1 valandą. Taip pat skiriasi ir stiklainių, skirtų absorbentams laikyti talpa. Lenkijoje naudojami 1 litro talpos stiklainiai, o Lietuvoje pusės litro stiklainiai²⁵. Kaip kvapų sugėriklis Lietuvoje naudojama 30 x 40 cm. dydžio balintos flanelės atraiza, tuo tarpu Lenkijoje naudojamos 30 x 15 cm. dydžio flanelės atraizos. Lietuvoje naudojamų sugėriklių išmatavimai nėra išgalvoti, jie yra padiktuoti praktikos. Dažnai tiriamoje vietoje yra paimamas vienas kvapų pėdsakas, o vėliau, tiriant įvairias versijas, iškyla būtinybė patikrinti didelį kiekį įtariamųjų. Panaudojant kvapų pėdsakų savybę – dalumą, esant didesniam kvapų sugėrikliui, turint vieną kvapų pėdsaką, galima patikrinti didesnę įtariamųjų asmenų skaičių. taigi darytina išvada, kad Lietuvoje naudojamų kvapų sugėriklių dydžiai yra praktiškesni už naudojamų kvapų sugėriklių dydį kitose valstybėse (kaip minėta Lenkijoje).

Lyginamasis Kvapo pavyzdys – nukentėjusiojo, liudytojo arba įtariamojo individualaus kvapo pavyzdys²⁶. Siekiant atlikti odorologinį tyrimą ikiteisminio tyrimo medžiagoje būtina turėti lyginamuosius kvapų pavyzdžius. Lyginamasis kvapo pavyzdžių ėmimas iš tikrinamųjų asmenų, esant

---

²³ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

²⁴ BURDA, R., et al. *Kriminalistika: taktika ir metodika*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius. 2013

²⁵ Ibid; p. 649

²⁶ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

poreikiui ir iš nukentėjusiųjų ar kitų su byla susijusių asmenų, atliekamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 144 straipsniu „Pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimas“, kuriame nurodyta, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras turi teisę paimti iš įtariamojo pavyzdžius lyginamajam tyrimui. Tokius pavyzdžius iš nukentėjusiojo ar liudytojo galima paimti tik prireikus patikrinti ar, šie asmenys nėra palikę pėdsakų įvykio vietoje arba ant daiktų. Jeigu asmuo atsisako duoti pavyzdžius lyginamajam tyrimui, prokuroras priima nutarimą, kuris tam asmeniui privalomas. Jeigu asmuo ir tuomet (supažindintas su nutarimu) atsisako duoti pavyzdžius, jie gali būti paimti prievarta. Tokiais atvejais, vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 180 straipsniu, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras turi kviešti Kriminalistinės odorologijos padalinio specialistus, kurie padėtų taikyti tokią procesinę prievartos priemonę (specialisto dalyvavimas atliekant proceso veiksmus suprantamas kaip specialių žinių turinčio asmens teikiama pagalba ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui atliekant tyrimo veiksmus). Tačiau paimant lyginamuosius kvapo pavyzdžius, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras negali atlikti veiksmų, kurie žeidžia žmogaus orumą ar yra pavojingi gyvybei. Pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimas yra viena iš procesinės prievartos priemonių, pasireiškiančių žmogaus teisių suvaržymu, kurias valstybės subjektai taiko siekdami procesinių tikslų²⁷. Tačiau tiriant nusikalstamas veikas, yra numatyta galimybė taikyti procesines prievartos priemones.

Dėl pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimo surašomas protokolas, kuris turi atitikti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 179 straipsnio „Tyrimo veiksmų eigos ir rezultatų fiksavimas“ keliamus reikalavimus. Protokole būtina nurodyti lyginamųjų kvapų pavyzdžių paėmimo sąlygas, nuo kurios kūno dalies pavyzdžiai buvo paimti, koku būdu ar eiliškumu jie buvo paimti, kaip pavyzdžiai supakuoti. Užpildomi visi odorologinio stiklainio etiketėje esantys rekvizitai. Protokolą pasirašo visi, dalyvavę atliekant šį veiksma, asmenys taip pat ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras.

Individualaus kvapo pavyzdžius iš tikrinamųjų asmenų paprastai paima tyrėjas arba kriminalistinės odorologijos padalinio specialistas. Imant kvapo pavyzdžius, vadovujamasi šia taisykle: individualaus kvapo pavyzdžių ir kvapo pėdsakų negali rinkti tas pats asmuo, kad odorologiniame mėginyje nepalikėtų savo kvapo. Jeigu šito neįmanoma išvengti, su siunčiamais identifikuoti konservuotų kvapų objektais pateikiamas ir juos paėmusio bei užkonservavusio pareigūno kvapo pavyzdys²⁸.

---

²⁷ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius., 2005, p.222

²⁸ Burda, R., et al. *Kriminalistika: taktika ir metodika*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius. 2013

Lietuvoje lyginamajam tyrimui naudojamas individualus asmens prakaito kvapas. Asmens išdžiūvusios kraujo dėmės taip pat gali būti panaudotos kaip lyginamoji medžiaga, bet tokių pavyzdžių pateikimas nėra būtinas.

Lyginamieji kvapo pavyzdžiai iš donoro imami nuo tos kūno dalies, kuri pagal ikiteisminio tyrimo duomenis gali būti įvykio vietoje paimtų kvapo pėdsakų šaltinis. Jeigu kvapas buvo paimtas nuo kojų arba avalynės atspaudų, tai lyginamasis pavyzdys imamas nuo tikrinamojo kojų²⁹.

Pareigūnas, paimantis kvapo pavyzdžius, iš pakuotės (stiklainio, folijos) pincetu išima du kvapo sugėriklius ir perduoda asmeniui – kvapo donorui. Galima leisti iš pakuotės išsiimti kvapo sugėriklių ir pačiam donorui. Kai imamas kvapo pavyzdys nuo kojų, donoras įdeda kvapo sugėriklių į avalynę ir apsiauna. Kitais atvejais kvapo sugėriklius dedamas už kelnių diržo, marškinių rankogalių arba apykaklės. Reikia įsitikinti, kad kvapo sugėriklius liečiasi su donoro kūnu, o donoras apsivilkęs savais drabužiais.

Individualaus kvapo pavyzdžiai imami ne trumpiau kaip 30 minučių, paskui kvapo sugėrikliai su kvapais sudedami į stiklainius arba įvyniojami į foliją taip, kaip kvapo pėdsakai. Imant individualų kvapą iš tikrinamųjų asmenų, turi būti paimtas ir foninis patalpos, kurioje buvo imamas kvapo pavyzdys, kvapas³⁰. Individualūs asmenų kvapai operatyviais tikslais renkami nuo jų akivaizdžių šviežių pėdsakų ant grindų, dirvos, kur šis žmogus stovėjo kelias minutes, kėdės, ant kurios jis sėdėjo (kėdė turi būti iš anksto paruošta ir neturėti pašalinių kvapų). Šie kvapų pavyzdžiai surenkami taip pat, kaip kvapo pėdsakai. Surinkti kvapo pėdsakai kartu su kvapų mėginiais, paimtais įvykio vietoje, siunčiami sulyginamajam tyrimui į Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro odorologijos padalinį.

Kvapų pėdsakai, paimti įvykio vietoje, Kriminalistinės odorologijos poskyrio kvapų banke saugomi 5 metus, lyginamieji individualaus kvapo pavyzdžiai – 1 metus nuo jų gavimo dienos. Esant būtinumui kvapo pėdsakus ar lyginamąjį kvapo pavyzdį saugoti ilgiau, apie tai turi būti nurodyta nutarime saugoti kvapų objektus arba užduotyje atlikti objektų tyrimą³¹. Kvapų objektų ssaugojimo terminas taip pat paremtas praktine patirtimi, nes gana dažnai įtariami nusikalstamos veikos padarymu asmenys slapstosi, arba tik praėjus keliems metams ar išaiškėjus naujoms aplinkybėms, išskyla būtinybė odorologinio tyrimo pagalba patikrinti naujus įtariamuosius.

---

²⁹ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

³⁰ Ibid;

³¹ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

Odorologiniai tyrimai atliekami naudojant pagrindinius taktinius būdus, kurie turėtų garantuoti tyrimo rezultatų objektyvumą, tikrumą, įtikinamumą, akivaizdumą:

1. Naudoti tik specialiai dresiruotus šunis. Kaip rodo daugelyje šalių atliekami eksperimentai, odorologiniams tyrimams tinka mažos laikos, špicai, nedideli rotveileriai, spanieliai, foksterjerai, nors tradiciškai dažniausiai dresuojami aviganiai.
2. Netinka naudoti šunis, kurių yra padidėjusi lytinė, gynybos, maisto reakcija³².
3. Kvapų identifikacijai laboratorijoje naudojami unifikuoti kvapų objektai, kurie nesiskiria spalva, forma, dydžiu ir garantuoja, kad biodetektorius pasirenka objektą iš kvapo.
4. Ant grindų pagal rato perimetrą skaitmenimis nuo 1 iki 10 pažymėtose vietose išdėstyti vienodi stovai, į kuriuos statomi vizualiai vienodi kvapų objektai – tai 0,5 litro talpos stiklainiai su viduje esančiu kvapo sugėrikliu skleidžiančiu etaloninį, tiriamąjį arba pagalbinį kvapą.
5. Kuo labiau sumažinti specialisto, atliekančio detekciją laboratorijoje, vaidmenį. Šis specialistas gali tik duoti komandą biodetektoriumi ieškoti ir grįžti į vietą, pats neturi eiti prie objektų. Kaip išdėstyti objektai (t.y. kuris iš pateiktų objektų turi tiriamąjį kvapą, o kuris – pašalinius kvapus) specialistas kinologas taip pat neturėtų žinoti. Specialistas, kuris ėmė kvapo pėdsakus įvykio vietoje, negali atlikti laboratorinės detekcijos³³.
6. Kartoti tyrimus keičiant objektų išdėstymą po kelis kartus ir naudoti du šunis biodetektorius. Tik tada, kai tyrimo rezultatai visiškai sutampa, galima daryti išvadą apie asmens identifikavimą³⁴.

Odorologinį tyrimą – kvapų identifikavimą atlieka ne mažiau kaip du Kriminalistinės odorologijos poskyrio specialistai, naudodami šunis biodetektorius. Nuo užduoties atlikti objektų tyrimą gavimo momento kiekvienas šį tyrimą atliekantis Kriminalistinės odorologijos poskyrio specialistas atsako pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 235 straipsnį „Melagingi skundas, pareiškimas, pranešimas, parodymai, išvados ir vertimas“, kuriame numatyta baudžiamoji atsakomybė ekspertui ar specialistui už pateiktą melagingą išvadą ar paaiškinimą³⁵.

Prieš pradėdami odorologinį tyrimą Kriminalistinės odorologijos poskyrio specialistai visų pirma išnagrinėja tyrimui pateiktą medžiagą, kurios pagalba tiksliai išsiaiškina klausimus į kuriuos

---

³² *Ibid*;

³³ Burda, R., et al. *Kriminalistika: taktika ir metodika*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius. 2013

³⁴ *Ibid*; p. 653

³⁵ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

reikia atsakyti, nusistato užduoties esmę ir įvykdymo galimybes. Po šių paruošiamųjų veiksmų organizuojamas odorologinis tyrimas, įvairiai išdėstant tiriamus objektus išrinkimo rate (1 paveikslas).

Išrinkimas – tai veiksmas, kurio metu specialistas, naudoja – šunį biodetektorių odorologinės informacijos tyrimui, turint tikslą nustatyti – ar lyginamoji medžiaga ir tiriamas objektas identiški. Išrinkimo ratas – ratas, kuriame išdėstyti dešimt stovų su kvapų objektais ir atliekami odorologiniai tyrimai (1 paveikslas).

1 pav. Išrinkimo ratas

Odorologinis tyrimas – kvapų identifikavimas atliekamas sudarant optimalias sąlygas šiam tyrimui atlikti, tai yra ne mažesnėje nei 4 x 6 kvadratinių metrų patalpoje, kurioje rekomenduojama oro temperatūra 18 – 20 laipsnių šilumos ir esant sąlyginei 60 – 70 procentų drėgmei. Patalpa turi būti izoliuota nuo pašalinių kvapų, negatyvių akustinių ir optinių dirgiklių, neturėti šalia stipraus elektromagnetinio lauko šaltinių. Šalia šios patalpos turi būti įrengtas stebėjimo kambarys, kuriame per specialius langelius stebima ir fiksuojama įvykio eiga³⁶.

Odorologinį tyrimą sudaro trys etapai:

³⁶ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

1. Nulinis etapas, kuriame patikrinama šuns reakcija į išrinkimo rate išdėstytus tiriamus ir kontrolinius kvapų objektus, ar kvapų objektuose nėra trukdančių dirbti kvapų objektų, patrauklių šuniui pašalinių kvapų, į kuriuos galėjo būti neatsižvelgta ruošiant kvapų objektus odorologinio tyrimo etapui. Šiuo tikslu šuniui, nedavus užuosti etaloninio kvapo, vedant jį išrinkimo ratu, sudaromos galimybės nuosekliai apuostyti kiekvieną išdėstytą pagalbinį, tiriamą ir etaloninį kvapus. Tyrimas su konkrečiu šunimi toliau atliekamas tik tuo atveju, jeigu nuliniame etape nepastebima padidėjusios šuns reakcijos į išrinkimo rate išdėstytus kvapų objektus.

2. Pirmas etapas – testavimas. Starte šuniui duodamas uostyti atviras stiklainis, kuriame įdėta flanelės atraiža – kvapo sugėriklis (etaloninis kvapas) (2 paveikslas). Užfiksavęs atmintyje ieškomą kvapą, šuo vedamas išrinkimo ratu, turi nuosekliai uostyti išdėstytus kvapų objektus. Išrinkimo rate aptikęs etaloninį kvapą, šuo jį paženklina išdresuota signaline poza. Toks šuns elgesys vertinamas kaip normali šuns funkcinė būklė. Nepaženklinęs etaloninio kvapo objekto šuo biodetektorius odorologinio tyrimo neatlieka. Neaptikimo priežastys gali būti šuns bloga sveikatos būklė, liga ar kt.

2 pav. Etaloninio kvapo uostymas

3. Antras etapas – kvapų tyrimas. Šuniui duodamas uostyti kvapo pėdsakas arba lyginamasis kvapo pavyzdys, o išrinkimo rate tarp pagalbinių kvapų įdedami tiriami kvapų objektai. Šuo, vedamas išrinkimo ratu, nuosekliai uosto išdėstytus kvapų objektus ir jeigu tarp jų aptinka kvapą, turintį bendrą kilmės šaltinį su kvapu, duotu uostyti starte, paženklina šį objektą signaline poza (3 paveikslas)³⁷.

3 pav. Šuns ženklimas

Dėl tyrimo rezultatų patvirtinimo šuns biodetektoriaus signalinė reakcija (atsitūpimas ar atsigulimas prie tiriamo ir etaloninio kvapo arba tik prie etaloninio kvapo) analizuojama 2 – 3 kartus, keičiant tiriamų objektų išdėstymą, bei naudojant kitą šunį³⁸.

Su šunimi dirbantis specialistas nežino apie tiriamų ir etaloninių kvapų buvimo vietą išrinkimo rate tam, kad nevalingu judesiu ar elgesiu nepaveiktų šuns. Specialistui tik nurodoma, nuo kurio objekto pradėti paiešką išrinkimo rate.

Po tyrimo, vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 90 straipsniu „Specialisto išvada“ ir remiantis odorologinių tyrimų atlikimo eigos fiksavimo žurnalu, surašoma specialisto išvada

³⁷ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

³⁸ Burda, R., et al. *Kriminalistika: taktika ir metodika*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius. 2013, p. 655

– ar kvapų mėginiuose, pateiktuose odorologiniam tyrimui atlikti, yra tiriamojo asmens kvapas. Išvada gali būti:

- kategoriškai teigiama
- kategoriškai neigiama
- tikimybės³⁹

Kategoriškai teigiama išvada parodo, kad pateiktuose kvapų mėginiuose rastas tiriamojo asmens kvapas. Tokia išvada surašoma kai tyrimo metu du panaudoti šunys biodetektoriai pažymėjo savo signaline poza (atsitupiant arba atsigulant) išrinkimo rate tiriamą kvapo objektą. Kategoriškai neigiama – pateiktuose kvapų mėginiuose nerastas tiriamojo asmens kvapas. Tyrime panaudoti ne mažiau kaip du šunys biodetektoriai nežymėjo ir neregavo į išrinkimo eilėje esamus tiriamus kvapų objektus. Neigiamas tyrimo rezultatas nereiškia, kad tikrinamas asmuo negalėjo kontaktuoti su kvapą išlaikančiu objektu (dalyvauti nusikaltime, palikti savo kvapų pėdsakus) tiesiog gali būti, kad paimti ir pateikti odorologiniam tyrimui kvapų pėdsakai galėjo prarasti būtiną identifikavimui kvapo molekulių koncentraciją arba kvapo pėdsakas stipriai užterštas pašaliniais kvapų junginiais – priemaišomis. Tikimybės – tikėtina, kad pateiktuose kvapų mėginiuose yra tiriamojo asmens kvapas, tokios išvados duodamos tada kai šunų biodetektorijų signalinė reakcija į tiriamus kvapų objektus nėra pastovi arba ji silpnai išreiškiama (reagavimas į tiriamą kvapo objektą)⁴⁰.

Jeigu ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas priima nutartį skirti odorologinę ekspertizę, atlikus odorologinį tyrimą surašomas ekspertizės aktas. Šis aktas turi atitikti Lietuvos respublikos baudžiamojo proceso kodekso 210 straipsnio reikalavimus. Ekspertizės akto įžanginėje dalyje nurodoma: akto surašymo data ir vieta, nutartis skirti ekspertizę, ekspertizei pateikta medžiaga ir klausimai, taip nurodomi specialisto, atlikusio odorologinį tyrimą asmens duomenys, tyrimo pradžios ir pabaigos datos, atliekant tyrimą dalyvavę asmenys. Ekspertizės akto tiriamojoje dalyje nurodoma: objektų būklė, jų apžiūros rezultatai, atlikti tyrimai, naudoti metodai ir priemonės, gauti rezultatai ir jų vertinimas. Išvadose suformuluojami atsakymai į pateiktus klausimus.

Kaip matyti, Lietuvoje atliekamas odorologinis tyrimas teoriniu aspektu yra išsamiai reglamentuotas Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakyme „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“. Šios patvirtintos metodinės rekomendacijos yra naudojamos

---

³⁹ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

⁴⁰ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

ir šiuo metu. Atsižvelgiant į tai kad šios metodinės rekomendacijos yra parengtos 2003 metais, ir iki šiol jomis naudojasi kriminalistinius odorologinius tyrimus atliekantys specialistai, bei kiti teisėsaugos pareigūnai darytina išvada, kad šiuo metu galiojanti odorologinių tyrimų atlikimo tvarka yra gana aiški, išsami ir pakankama. Kaip probleminį aspektą tikslinga paminėti tai, kad atliekant odorologinį objektų tyrimą svarbu išmanyti ne tik tyrimo atlikimo tvarką, bet ir svarbu turėti specialių žinių apie kvapų susidarymo mechanizmą, išmanyti esmines kvapų savybes, kad atliekant pirminius, tai yra, kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninio kvapo paėmimo veiksmus būtų išvengta klaidų dėl kurių odorologinis tyrimas tampa negalimas arba neefektyvus. Tik turint specialių žinių galima tinkamai atlikti įvykio vietos apžiūrą, nesunaikinant joje esančių kvapo pėdsakų.

1.3. Odorologinio objektų tyrimo taikymo formos

Remiantis policijos kriminalistinių tyrimų centro pateiktais duomenimis, pirmieji bandymai atlikti odorologinius tyrimus (ekspertizės) buvo pradėti 1986 metais, o 1987 metais jau atliktos pirmosios ekspertizės (iki 1993 metų atlikus odorologinius tyrimus buvo surašomas ekspertizės aktas, šiuo metu – specialisto išvada, o gavus teismo pavedimą atlikti ekspertizę – ir ekspertizės aktas). Odorologiniai tyrimai tuomet buvo atliekami 1986 m. Vidaus reikalų ministerijos kriminalinės paieškos tarnybinių šunų veislyne įsteigtoje Kriminalistinės odorologijos poskyrio laboratorijoje⁴¹. Ši laboratorija nuo jos įsteigimo pradžios buvo nuolat reorganizuojama:

- 1987 – Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Kriminalistinės odorologijos laboratorija;
- 1994 – Kinologijos centro prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Kriminalistinės odorologijos poskyris;
- 1998 – Policijos departamento prie Lietuvos respublikos vidaus reikalų ministerijos Kinologijos centro Kriminalistinės odorologijos skyrius;
- 2000 – Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato Kinologijos centro Kriminalistinės odorologijos skyrius;
- 2001 – Lietuvos policijos mokymo centro Kinologijos biuro Kriminalistinės odorologijos poskyris;

---

⁴¹ Lietuvos TSR Vidaus reikalų ministerijos 1986 m. spalio 30 d. įsakymas Nr. 210 „Dėl specialios odorologinės grupės įgyvendinimo ir darbo organizavimo Kriminalistinės odorologijos laboratorijoje“

- 2004 - Lietuvos policijos kinologijos centro Kriminalistinės odorologijos skyrius.
- 2008 – Policijos kriminalistinių tyrimų centro Odorologinių tyrimų ir kinologijos valdyba⁴².

Tarnybinės šunininkystės padalinys Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemoje pradėtas kurti 1950 m. 1974-aisiais buvo pradėtas statyti dabartinis, 2 ha teritorijoje Minsko plente, įsikūręs Kinologijos centras. Tuomet tai buvo vienas moderniausių ir geriausių kinologijos centrų Sovietų Sąjungoje. 1980 m. buvo įkurtas tarnybinių šunų veislynas. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę tarnybinių šunų veislynas ir toliau išliko specializuotas Vidaus reikalų ministerijos padalinys. 2004 m. spalio 1 d. Lietuvos policijos kinologijos centras tapo savarankiška specializuota policijos įstaiga. 2006 m. Kinologijos centrui atnaujinti iš Šengeno lėšų buvo skirta 6,17 mln. Lt.

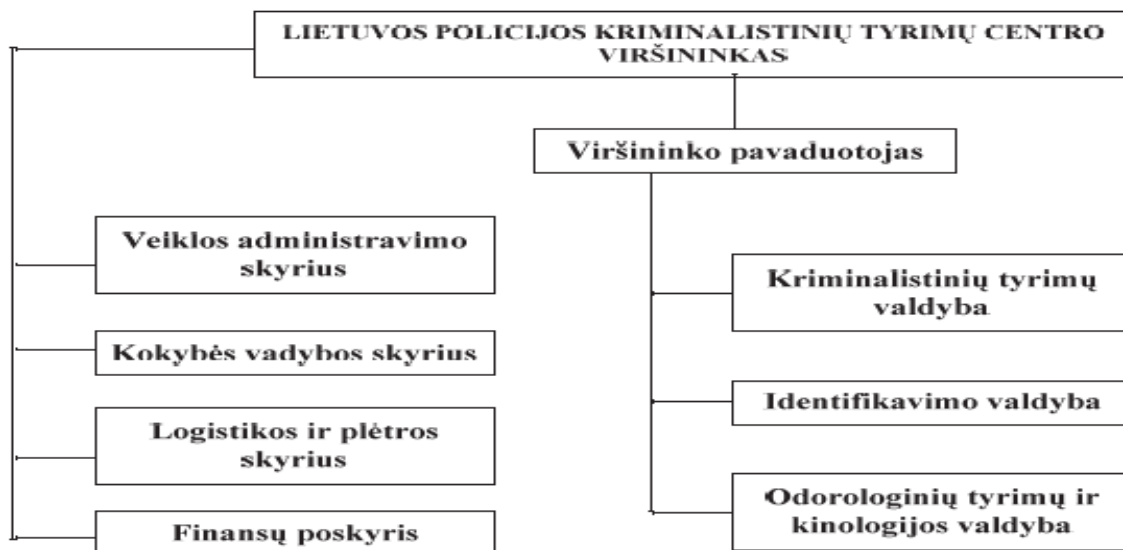
Nuo 2008 m. sausio 1 d. Lietuvos policijos kinologijos centras buvo reorganizuotas prijungimo prie Centro būdu ir tapo viena iš jo valdybų – Odorologinių tyrimų ir kinologijos valdyba.

Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro Kinologijos valdyba yra struktūrinis Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro padalinys, kurio paskirtis – užkardant, atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas ir kitus teisės pažeidimus, panaudojant specialiąsias žinias, įgūdžius ir tarnybinius šunis, atlikti tyrimus, teikti policijos įstaigoms ir kitoms šalies teisėsaugos ir teisėtvarkos institucijoms mokslinę ir praktinę pagalbą rengiant policijos kinologijos specialistus, dalyvauti užtikrinant visuomenės saugumą ir viešąją tvarką, teisės aktų nustatyta tvarka teikti paslaugas asmenims.

Šiuo metu Centro Odorologinių tyrimų ir kinologijos valdyba yra vienintelis Lietuvoje policijos padalinys (4 paveikslas), teikiantis policijos įstaigoms ir kitoms šalies teisėsaugos ir teisėtvarkos institucijoms mokslinę ir praktinę pagalbą. Odorologinių tyrimų ir kinologijos valdybą sudaro Kriminalistinės odorologijos skyrius ir Kinologinės veiklos skyrius⁴³.

⁴² Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-18]. Prieiga per internetą <http://ktc.policija.lt/lt/lietuvos_policijos_kriminalistiniu_tyrimu_centras.html>

⁴³ Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-18]. Prieiga per internetą <http://ktc.policija.lt/lt/lietuvos_policijos_kriminalistiniu_tyrimu_centras.html>

4 pav. Lietuvos policijos Kriminalistinių tyrimų centro struktūra

Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro viršininko įsakymu Nr. 140-V-14 „Dėl Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų Kinologijos valdybos nuostatų“ buvo nustatyti pagrindiniai Valdybos veiklos tikslai ir funkcijos:

1. užkardant, atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas ir kitus teisės pažeidimus, naudojant specialiąsias žinias, įgūdžius ir tarnybinius šunis, atlikti kriminalistinius odorologinius objektų tyrimus;

2. mokyti policijos pareigūnus dirbti su tarnybiniais šunimis, naudojant tarnybinius šunis atskleisti nusikalstamas veikas, užtikrinti viešąją tvarką, dalyvauti prevencinėse ir kitose teisėsaugos institucijų organizuojamose priemonėse;

3. formuoti ir tobulinti šalies policijos kinologijos vystymo bei policijos kinologų mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo sistemą, rengti mokymų programas, investicinius projektus ir juos įgyvendinant, rengti su kinologija susijusių norminių dokumentų projektus, teikti metodinę pagalbą policijos kinologų mokymų organizatoriams, užtikrinti Valdybos objektų ir turto funkcionavimą⁴⁴.

Siekdama šių tikslų Valdyba:

- atlieka odorologinius objektų tyrimus prokuroro, ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūno pavedimu atlikti objektų tyrimą ar teismo nutartimi skirti objektų tyrimą;
- rengia ir įgyvendina policijos pareigūnų mokymų metodines priemones, mokymo programas, projektus, tobulina ir rengia kriminalistinės odorologijos metodus bei metodikas;

⁴⁴ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2011 m. birželio mėn. 17 d. įsakymas Nr. 5-V-561 „Dėl Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007 m. rugpjūčio mėn. 22 d. įsakymo Nr. 5-V-568 „Dėl Lietuvos policijos kinologijos centro reorganizavimo prijungimo prie Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro būdu“ pakeitimo.

- testuoja tarnybinius šunis dėl tinkamumo atlikinėti odorologinius objektų tyrimus ir nustato jų darbinį lygį, dresuoja šunis biodetektorius, stebi jų sveikatos būklę ir priežiūros lygį;
- nustatyta tvarka priima tyrimams atlikti pateiktus kvapų objektus bei juos registruoja;
- ruošia odorologinius stiklainius bei juos išduoda šalies teisėsaugos įstaigoms ir vykdo jų apskaitą;
- užtikrina kokybės valdybos sistemos diegimą ir palaikymą Valdyboje;
- vykdo policijos pareigūnų, dirbančių su tarnybiniais šunimis, mokymus, nustatyta tvarka priima savo žinion tų mokymų medžiagos pavyzdžius ir inventorių, skirtus šunims dresuoti, kontroliuoja jų naudojimą mokymuose, atsako už jų saugojimą ir apskaitą;
- dalyvauja užtikrinant visuomenės saugumą ir viešąją tvarką, prevencinėse priemonėse bei teisėsaugos institucijų organizuojamose operatyvinėse priemonėse atskleidžiant nusikalstamas veikas, panaudojant specialiąsias žinias ir tarnybinius šunis;
- testuoja tarnybinius šunis dėl tinkamumo policijos reikmėms ir nustato šunų darbinį lygį;
- dresuoja ir prižiūri tarnybinius šunis;
- organizuoja ir vykdo policijos kinologų pirmenybes, kinologijos klausimais bendradarbiauja su užsienio teisėsaugos ir teisėtvarkos institucijomis, mokslo įstaigomis, atstovauja policijai tarptautiniuose renginiuose;
- pagal sutartis teikia mokamas kinologijos paslaugas juridiniams ir fiziniams asmenims;
- analizuoja, organizuoja, koordinuoja Valdybos, šalies policijos kinologijos veiklą, teikia siūlymus dėl jos tobulinimo;
- formuoja, tobulina prioritetines veiklos kryptis, policijos kinologų mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo sistemoje ir įgyvendina kinologijos vystymo strategiją šalies policijos įstaigose;
- vykdo kinologijos padalinių ar padalinių, kuriuose dirba policijos pareigūnai, dirbantys su tarnybiniais šunimis, veiklos stebėseną ir patikrinimus;
- organizuoja policijos įstaigų kinologijos ir kriminalistinės odorologijos padalinių darbuotojų profesinį rengimą bei kvalifikacijos tobulinimą ir rengia policijos įstaigų specialistų mokymus pagal Valdyboje atliekamą tyrimo rūšį;
- dalyvauja policijos pareigūnų, dirbančių su tarnybiniais šunimis, egzaminavimo komisijos darbe, rengia egzaminavimo komisijos išvadas ir kvalifikacijos tobulinimo pažymėjimų projektus;

- rengia ir įgyvendina policijos kinologų mokymo ir tarnybinių šunų dresavimo programas, projektus ir metodines mokymo priemones bei teikia metodinę bei praktinę pagalbą šalies policijos įstaigoms ir kitoms teisėsaugos institucijoms kinologijos klausimais;
- bendradarbiauja su policijos pareigūnus rengiančiomis bei kvalifikacijos tobulinimą organizuojančiomis įstaigomis kvalifikacijos tobulinimo ir mokymų vertinimo klausimais;
- teikia siūlymus dėl tarnybinių šunų, maisto šunims, priemonių bei eksploatacinių medžiagų ir kitų materialinių vertybių įsigijimo ir nereikalingų, netinkamų materialinių vertybių perdavimo, nuomos, panaudos ir nurašymo;
- renka, analizuoja ir tvarko informaciją apie Valdybos technines priemones, eksploatacines medžiagas bei kitas materialines vertybes, organizuoja jų apskaitą ir nurašymą, planuoja Valdybos materialinių vertybių poreikį, aprūpina Valdybą techninėmis ir ūkinėmis priemonėmis;
- organizuoja Valdybos tarnybinių šunų veterinarinę priežiūrą bei tarnybinių šunų šėrimą, juos šeria, laikydamasi nustatytų šunų šėrimo normų⁴⁵.

Valdyba savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Europos Sąjungos teisės aktais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymu, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymu, Vidaus tarnybos statutu, Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymu, Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymu, kitais Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos Seimo priimtais teisės aktais, Respublikos Prezidento dekretais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Ministro Pirmininko potvarkiais, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro, Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymais, tarptautiniu vadybos ir techninės kompetencijos reikalavimų standartu LST EN ISO/IEC 17025:2005 „Tyrimų, bandymų ir kalibravimo laboratorijų kompetencijai keliami bendrieji reikalavimai“, kitais teisės aktais, LPKTC ir šiais Valdybos nuostatais.

---

⁴⁵ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2011 m. birželio mėn. 17 d. įsakymas Nr. 5-V-561 „Dėl Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007 m. rugpjūčio mėn. 22 d. įsakymo Nr. 5-V-568 „Dėl Lietuvos policijos kinologijos centro reorganizavimo prijungimo prie Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro būdu“ pakeitimo.

II. KRIMINALISTINĖS ODOROLOGIJOS METODO TAIKYMO PRAKTIKOJE BŪKLĖ IR PERSPEKTYVOS

Siekiant atlikti objektyvų kriminalistinės odorologijos metodo panaudojimo atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas tyrimą, šiuo metodu gautų išvadų įtaką bylų išsprendimui, siekiant nustatyti nusikalstamas veikas, kurias tiriant dažniausiai naudojamas odorologinis objektų tyrimas buvo analizuotos Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro 2007 – 2015 metų veiklos ataskaitos (4 paveikslas), Lietuvos Aukščiausio teismo praktika bei apeliacinės instancijos teismų sprendimai.

4 pav. Atliktų odorologinių tyrimų skaičius 2009 – 2015 m.

Remiantis Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro pateiktais duomenimis nuo 2007 m. iki 2015 m. buvo atlikti 1038 odorologiniai tyrimai. Kaip matyti iš pateiktos diagramos nuo 2007 m. iki 2010 m. pastebimas atliktų odorologinių tyrimų skaičiaus augimas, tačiau nuo 2010 m. iki 2015 m. atliekamų odorologinių tyrimų skaičius mažėja.

2007 m. gautos 127 užduotys atlikti kriminalistinius odorologinius tyrimus iš kurių buvo atliktos 99 užduotys.

2008 m. analizuojant Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro odorologinių tyrimų ir kinologijos valdybos Kriminalistinės Odorologijos skyriaus tyrimų vykdymo rezultatus, nustatytos atliktų tyrimų augimo tendencijos. 2008 metais Kriminalistinės odorologijos skyriaus specialistai gavo 97 užduotis, atliko 137, tai yra visas gautas 2008 metais ir kitas, gautas ir neatliktas ankstesniais metais (atlikta 38 užduotimis daugiau nei 2007 m.) buvo patikrinti 303 asmenys, iš jų identifikuoti 102. Šunys biodetektoriai panaudoti 580 kartų.

5 odorologinių tyrimų užduotys, gautos 2008 metais, dėl metodinių reikalavimų pažeidimų paimant ir įforminant kvapų objektus, buvo gražintos iniciatoriams, juos paskyrusiems.

Centro Odorologinių tyrimų ir kinologijos valdybos Kinologijos skyrius per 2008 metus organizavo ir vykdė 55 prevencines priemones, 2007 metais per tą patį laikotarpį organizuotos 57 prevencinės priemonės. Kriminalistinės odorologijos specialistai su Centro Odorologinių tyrimų ir kinologijos valdybos Kinologijos skyriaus pareigūnais dalyvavo prevencinėse priemonėse: moksleiviai buvo supažindinti su Kriminalistinės odorologijos metodo taikymo galimybėmis.

Per 2008 metus Odorologinių tyrimų ir kinologijos valdybos Kriminalistinės odorologijos skyriaus specialistai vykdė mokymus tema „Žmogaus kvapų pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimas ir konservavimas, odorologinių tyrimų atlikimas“. Buvo apmokyti Vilniaus, Klaipėdos, Tauragės, Marijampolės, Utenos, Alytaus, Panevėžio apskričių policijos komisariatų ir prokuratūros pareigūnai, iš viso 176 pareigūnai. 2008 m. pirmąjį pusmetį du Kriminalistinės odorologijos skyriaus pareigūnai perėjo dirbti į kitas tarnybas todėl 2008 metų antrąjį pusmetį odorologinius tyrimus ir mokymus šalyje atliko tik 4 skyriaus specialistai, organizuojant šalies pareigūnų mokymus buvo atsižvelgta į ikiteisminio tyrimo institucijų tokių mokymų poreikį.

Kriminalistinės odorologijos skyriaus specialistai skaitė paskaitas apie kriminalistinės odorologijos metodo panaudojimą atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas Lietuvos policijos mokymo centro organizuojamuose kursuose. Šiuose mokymuose dalyvavo 57 šalies ikiteisminio tyrimo pareigūnai. Kartu su kriminalistinių tyrimų ekspertais, Kriminalistinių tyrimų centro organizuojamuose kursuose skaitė paskaitas apie kriminalistinės odorologijos metodo panaudojimą, atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas, aktualių problemų sprendimų būdus.

Atsižvelgiant į tai, kad pagal Centro viršininko ir Lietuvos policijos kinologijos centro viršininko 2007 m. liepos 27 d. įsakymą Nr. 140-V-65/132-V-26 „Dėl Lietuvos policijos kinologijos centro reorganizavimo prijungimo prie Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro būdu sąlygų paskelbimo“ nuo 2008 m. pradžios prie Centro atskiros valdybos statusu buvo prijungtas buvęs Lietuvos policijos kinologijos centras, pradėta diegti kokybės vadybos sistemą ir Kriminalistinės Odorologinių tyrimų ir kinologijos valdyboje: 2009 m. gruodžio pabaigoje Kriminalistinės odorologijos skyriuje įdiegta tyrimo objektų priėmimo, registracijos, odorologinių objektų tyrimų išvadų registracijos sistemos - LIMS, 2010 metais patvirtintos bendrosios veiklos procedūros Kriminalistinės odorologijos skyriaus tyrimų rezultatų kokybės užtikrinimo programa (KTC BVP-5.9/02F), Kriminalistinės odorologijos skyriaus ilgalaikių tyrimų rezultatų kokybės užtikrinimo ir darbuotojų kompetencijos ir įgūdžių tikrinimo planą (KTC BVP- 5.9/01F/7) bei kiti teisės aktai.

2009 m. buvo gautos 145 užduotys atlikti kriminalistinius odorologinius tyrimus iš kurių buvo atliktos 138. Odorologinių tyrimų ir kinologijos valdyboje buvo patikrinti 272 asmenys (31 asmeniu mažiau nei 2008 m.), iš jų identifikuoti 128 (20 asmenų daugiau nei 2008 metais). Šunys biodetektoriai panaudoti 490 kartų (2008 m. – 580 kartų). Valdybos kinologijos skyriaus pareigūnai per 2009 metus 179 kartus išvyko į įvykio vietas ir 153 kartus panaudojo tarnybinius šunis įvykio vietose, iš kurių 84 šuns panaudojimo atvejai davė teigiamus rezultatus, kitais atvejais šuns panaudojimas nebuvo tikslingas. Per 2009 metus rezultatyvus šuns panaudojimas sudaro 60,8 proc., tai lemia tai, kad atsižvelgiant į specifines tarnybinio šuns naudojimo ypatybes, įvykio vietoje ne visada galima tarnybinių šunį panaudoti. Šuns panaudojimo nerezultatyvumą lemia kitos aplinkybės, nesusijusių su šuns paruošimo lygiu (oro sąlygos, pašaliniai kvapai, netinkamai apsaugota įvykio vieta). 2008 metais šis rodiklis sudarė 88 proc.

Odorologinių tyrimų ir kinologijos valdyboje tyrimo atlikimo terminai priklauso nuo pateiktų kvapų ir įtariamųjų skaičiaus – vienas šuo per vieną dieną atlieka vieną tyrimą (vienam tyrimui atlikti reikia mažiausiai 2-jų šunų). Dėka intensyvaus Kriminalistinės odorologijos skyriaus specialistų darbo, 2009 m. 1-o pusmečio pabaigoje tyrimo terminas sutrumpėjo nuo 3-6 mėn. iki 1 mėn., tačiau 2009 m. 2-ą pusmetį padidėjus gaunamų užduočių skaičiui tyrimo terminas pailgėjo iki 2-3 mėn.

Analizuojant 2010 m. Centro Odorologinių tyrimų ir kinologijos valdybos Kriminalistinės Odorologijos skyriaus tyrimų vykdymo rezultatus, nustatytos gaunamų užduočių ir atliktų tyrimų augimo tendencijos. 2010 metais Kriminalistinės odorologijos skyriaus specialistai gavo 162 užduotis, lyginant su 2009 metais gauta 17 užduočių daugiau (2009 metais buvo gautos 145 užduotys atlikti kriminalistinius odorologinius tyrimus). 2010 metais atliktos 155 užduotys, iš jų 27 užduotys gautos 2009 metais, ištirti 303 kvapų pėdsakai (iš jų 58 gauti 2009 metais), patikrinti 323 asmenys (iš jų 53 asmenų lyginamieji pavyzdžiai gauti 2009 metais), iš atliktų 155 užduočių - 97 teigiamos išvados (iš jų 16 tikimybinės). Šunys biodetektoriai panaudoti 453 kartus.

Ikiteisminio tyrimo tyrėjai, tobulinosi kvalifikaciją pagal Žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų mokymo programą. Iš viso tobulino kvalifikaciją, dalyvavo mokymuose ir kvalifikacijos tobulinimo pažymėjimai išduoti 104 šalies ikiteisminio tyrimo tyrėjams.

Centro Odorologinių tyrimų ir kinologijos valdybos Kinologijos skyrius 2010 metais organizavo ir įvykdė 53 prevencines priemones ir tai sudaro 106 proc. numatytų priemonių 2010 metams. Dalyviai buvo supažindinti su šios valdybos vykdoma veikla ir tarnybinių šunų panaudojimo galimybėmis.

2010 metais tobulino kvalifikaciją Lietuvoje ir užsienyje 42 Centro darbuotojai. Lietuvoje mokymuose dalyvavo 37 darbuotojai, iš jų 34 pareigūnai ir 3 civiliai darbuotojai. Užsienyje tobulino kvalifikaciją 5 Centro pareigūnai (suteiktas pažymėjimas, 15 pareigūnų dalyvavo seminaruose, mokymuose ir t.t.)

Siekiant spartesnio didelės apimties odorologinių tyrimų atlikimo (t. y. kai su užduotimi pateikiamas didelis kiekis tiriamų kvapų objektų), tęstas Kriminalistinės odorologijos skyriaus specialistų naujų šunų biodetektorių ruošimas, nes pastebimas minėtų užduočių padaugėjimas. Taip pat dalyvauta ikiteisminio tyrimo specialistų mokymuose Lietuvos policijos mokykloje organizuojamuose kursuose bei pagal poreikį šalies apskričių komisariatuose.

2010 metais du pareigūnai sėkmingai užbaigę mokymus, aktyviu darbu prisidėjo prie tyrimo atlikimo terminų trumpinimo.

2011 metais Kriminalistinės odorologijos skyriaus specialistai gavo 118 užduočių. Lyginant su 2010 metais gauta 44 užduotimis mažiau (2010 metais buvo gautos 145 užduotys atlikti kriminalistinius odorologinius tyrimus). 2011 metais atliktos 132 užduotys tai yra 118 užduočių gautų 2011 metais ir 14 užduočių gautų 2010 metais. Lyginant su 2010 metais pastebimas Centro Odorologinių tyrimų ir kinologijos valdybos Kriminalistinės Odorologijos skyriaus tyrimų vykdymo rezultatų, mažėjimas gauta mažiau užduočių ir atlikta mažiau odorologinių tyrimų (2010 metais atlikti 152 odorologiniai tyrimai).

Kriminalistinės odorologijos ir kinologijos valdyba toliau tęsė specialistų mokymus. Per 2011 metus Kriminalistinės odorologijos ir kinologijos valdyboje apmokyta 130 specialistų, iš jų 81 kinologijos specialistas, 25 ikiteisminio tyrimo pareigūnai ir 24 Valdybos pareigūnai. Taip pat valdyboje stažavosi 1 Lenkijos ekspertas.

Buvo tęsiamos ir prevencinės priemonės per 2011 metus Kriminalistinės odorologijos ir kinologijos valdyboje lankėsi 76 ekskursijos. Dalyviai buvo supažindinti su šios valdybos vykdoma veikla ir tarnybinių šunų panaudojimo galimybėmis.

2012 metais atlikta 114 odorologinių tyrimų. Lyginant su 2011 metais pastebimas atliktų tyrimų mažėjimas, atlikta 18 tyrimų mažiau (2011 metais atlikti 132 odorologiniai tyrimai).

Kriminalistinės odorologijos ir kinologijos valdyba toliau tęsė specialistų mokymus. Per 2012 metus Kriminalistinės odorologijos ir kinologijos valdyboje apmokyti 177 specialistai, iš jų 111 kinologijos specialistų, 49 ikiteisminio tyrimo pareigūnai ir 17 Valdybos pareigūnų.

Buvo tęsiamos ir prevencinės priemonės per 2012 metus Kriminalistinės odorologijos ir kinologijos valdyboje lankėsi 71 ekskursija. Dalyviai buvo supažindinti su šios valdybos vykdoma veikla ir tarnybinių šunų panaudojimo galimybėmis, supažindinami su odorologinių tyrimo atlikimu.

2013 metais atlikta 112 odorologinių tyrimų. Lyginant su 2012 metais pastebimas atliktų tyrimų mažėjimas, atlikta 2 odorologiniais tyrimais mažiau (2012 metais atlikta 114 odorologinių tyrimų).

2014 metais atlikti 98 odorologiniai tyrimai. Lyginant su 2013 metais pastebimas atliktų tyrimų skaičiaus mažėjimas, atlikta 14 tyrimų mažiau (2013 metais atlikta 112 odorologinių tyrimų).

2015 metais atlikti 39 odorologiniai tyrimai. Lyginant su 2014 metais pastebimas atliktų tyrimų mažėjimas, atlikta 59 tyrimais mažiau (2014 metais atlikti 98 odorologiniai tyrimai).

Kriminalistinės odorologijos ir kinologijos valdyba toliau tęsė specialistų mokymus. Per 2015 metus Kriminalistinės odorologijos ir kinologijos valdyboje apmokyti 179 specialistai.

Buvo tęsiamos ir prevencinės priemonės per 2015 metus Kriminalistinės odorologijos ir kinologijos valdyboje lankėsi 51 ekskursija. Dalyviai buvo supažindinti su šios valdybos vykdoma veikla ir tarnybinių šunų panaudojimo galimybėmis, supažindinami su odorologinių tyrimo atlikimu.

Kaip ir buvo minėta, nuo 2007 m. iki 2010 m. pastebimas atliktų odorologinių tyrimų skaičiaus augimas, tačiau nuo 2010 m. iki 2015 m. atliekamų tyrimų skaičius ženkliai sumažėjo. Analizuojant Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro veiklos ataskaitas galima išskirti tokius veiksnius turėjusius įtakos atliekamų tyrimų skaičiaus mažėjimui:

Socialiniai. Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičiaus kitimas. Tai vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių veiklos apimtį, kadangi kintant užregistruotų nusikalstamų veikų skaičiui atitinkamai kinta (didėja arba mažėja) veiklos apimtys (skiriamų užduočių ar ekspertizių skaičius ir pan.). Gyventojų gaunamų pajamų lygis, nedarbo lygis, smulkiojo ar vidutinio verslo plėtros netolygumai, įmonių bankrotai nėra palankūs veiksniai teisėtvarkos užtikrinimui šalyje ir policijos darbo apimčių mažinimui. Todėl nuo to labai priklauso nusikalstamumo lygis šalyje, kuris tiesiogiai įtakoja ir Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro, taip pat ir Kriminalistinės odorologijos ir kinologijos valdybos gautų užduočių ir atliekamų tyrimų skaičių.

Technologijos. Kaip bendrosios aplinkos komponentas, technologinė aplinka suprantama išplėstu turiniu, apimančiu ir procesus, ir metodus, ir technikos priemones, reikalingus Valdybos veiklai plėtoti. Tai iššaukia būtinybę nuolat sekti technologines naujoves, galimai reaguoti į globalius inovacinius technologijų pokyčius ir pagal finansines galimybes, vykdyti investicijas. Informacinių technologijų plėtra bei plačios jų panaudojimo galimybės sudaro prielaidas vykdyti tyrimų ir mokslinės informacijos sklaidą, pagreitinti reikalingos informacijos paieškas. Be to, atsiranda

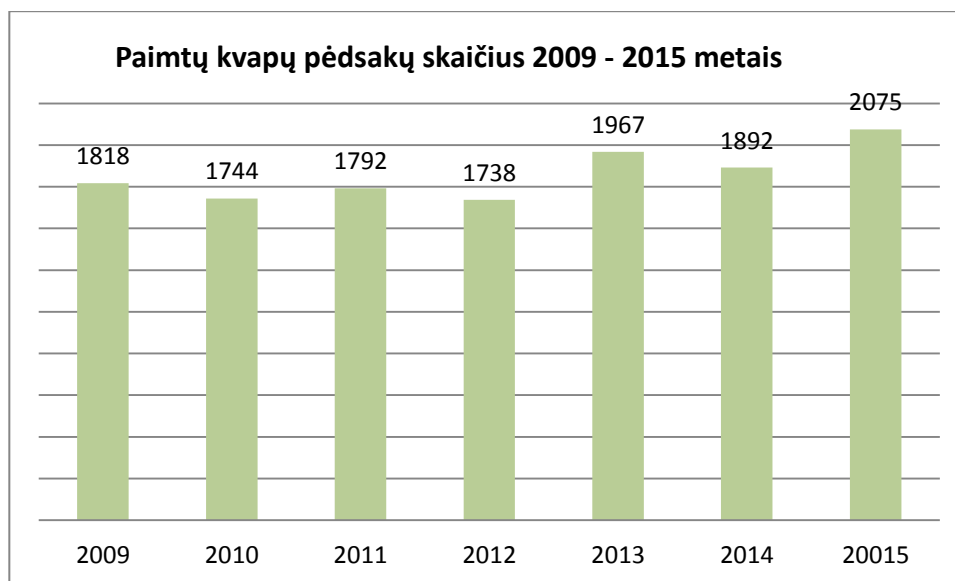
prielaidos veiksmingesnei veiklos vadybai, sprendimų koregavimui ir stebėsenai.

Organizacinė struktūra. Centrą sudaro šie struktūriniai padaliniai: 3 specialiosios veiklos valdybos: Identifikavimo; Kriminalistinių tyrimų; Odorologinių tyrimų ir kinologijos, kurių pagrindinis tikslas ir funkcija – užkardant, atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas ir kitus teisės pažeidimus, naudojant specialiąsias žinias atlikti objektų tyrimus ir ekspertizes, taip pat tiekti paslaugas asmenims ir 3 bendrosios veiklos skyriai: Veiklos administravimo; Kokybės vadybos; Logistikos ir plėtros, taip pat Finansų poskyris. Iš viso Centro struktūriniuose padaliniuose yra patvirtintos 159 pareigybės (134 - Centro specialiosios veiklos ir 25 bendrosios pareigybių) iš kurių 145 yra užimtos.

Pažymėtina tai, kad Centro, tikslams siekti ir veiklai vykdyti, kasmet skiriant vis mažiau valstybės biudžeto lėšų, negali būti net teorinės galimybės užtikrinti adekvatų Centro funkcionalumo ir personalo poreikio tenkinimą.

Žmogiškieji ištekliai. Nustatytas pareigybių ir darbuotojų skaičius tiesiogiai sietinas su Kriminalistinės odorologijos ir kinologijos valdybos iškeltų tikslų, veiklos funkcijų skaičiumi ir jų tinkamu įgyvendinimu, taip pat darbuotojų kompetencija, t.y. specialiąja veiklos sritimi – kai naudojant specialiąsias žinias vykdomos atitinkamos funkcijos.

Darbuotojų kompetencija yra pagrindinis Kriminalistinės odorologijos ir kinologijos valdybos veiklos rezultatus, efektyvumą ir tyrimų kokybę lemiantis veiksnys. Ženkliai apribotos finansinės galimybės neleidžia tinkamai motyvuoti darbuotojų, suteikti ar leisti įgyti atitinkamas kompetencijas bei tobulinti jų kvalifikaciją. Valdyboje šiuo metu darbuotojams kompetencija suteikiama ir jų kvalifikacija yra tobulinama priemonėmis, kurios nereikalauja didelių išlaidų, t.y. pagal patvirtintus standartinius kiekvienos tyrimo rūšies eksperto/specialisto ir techninio darbuotojo kompetencijos reikalavimus ir mokymo programas, Valdybos, teritorinių policijos ir kitų įstaigų darbuotojų kompetencijų įgijimą organizuoja ir vykdo atitinkamos kompetencijos ir įgūdžių turintys Centro specialistai.

5 pav. paimtų kvapų pėdsakų skaičius 2009 – 2015 metais

Iš Lietuvos policijos Kriminalistinių tyrimų centro pateiktų duomenų matyti, kad nuo 2010 m. pastebimas žymus atliekamų odorologinių tyrimų skaičiaus mažėjimas, tačiau analizuojant įvykio vietose paimtų kvapų pėdsakų skaičius matyti, kad 2010 metais buvo paimti 1744 kvapo pėdsakai, o 2011 metais – 1792 kvapo pėdsakai (48 kvapo pėdsakais daugiau nei 2010 metais). 2012 metais paimti 1738 kvapo pėdsakai (54 kvapo pėdsakais mažiau nei 2012 metais). 2013 metais paimti 1967 kvapo pėdsakai (229 kvapo pėdsakais daugiau nei 2010 metais). 2014 metais paimti 1892 kvapo pėdsakai (75 kvapo pėdsakais mažiau nei 2013 metais). 2015 metais paimti 2075 kvapo pėdsakai (183 kvapo pėdsakais daugiau nei 2014 metais). Iš pateiktų duomenų matyti, tam tikri paimtų kvapo pavyzdžių svyravimai, tačiau nėra tokių akivaizdžių mažėjimo tendencijų kaip atliekamų odorologinių tyrimų. Todėl manytina, kad toks atliekamų odorologinių tyrimų skaičiaus mažėjimas negali būti sietinas su specialistų, atliekančių įvykio vietų apžiūrą, specialių žinių apie odorologinį tyrimą trūkumu.

Siekiant išsiaiškinti su kokiomis problemomis susiduriama atliekant odorologinį tyrimą analizuota 20 Lietuvos Aukščiausio teismo nutarčių ir 30 apygardų teismų nuosprendžių iš kurių nustatyta, kad odorologinis tyrimas dažniausiai taikomas tiriant nusikaltimus nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, o būtent tiriant transporto priemonių vagystes ir vagystes kiek mažiau – nusikaltimus žmogaus sveikatai ir gyvybei, taip pat kontrobandos bylose. Pastebėta, kad odorologinis objektų tyrimas yra užsakomas atlikti dar ikitesminio tyrimo stadijoje, nė vienoje iš analizuotų Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutarčių ir apygardos teismų nuosprendžių nebuvo reikalaujama atlikti odorologinį tyrimą teismo nagrinėjimo metu ir pateikti ekspertizės aktą. Teismo metu analizuojamos specialistų pateiktos odorologinio tyrimo išvados. Iš tiriamų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių ir apygardos teismų nuosprendžių matyti, kad odorologinių tyrimo specialisto išvados pateikiamos atlikus

odorologinį objektų tyrimą yra teigiamos - 89 %, ir neigiamos – 11 %, nebuvo rasta nei viena tikėtina, kad pateiktuose kvapų mėginiuose yra tiriamojo asmens kvapas, tokios išvados duodamos tada kai šunų biodetektorių signalinė reakcija į tiriamus kvapų objektus nėra pastovi arba ji silpnai išreiškiama (reagavimas į tiriamą kvapo objektą) specialisto išvada⁴⁶. Toks teigiamų išvadų skaičius parodo, kad atliekamas odorologinis tyrimas yra atliekamas tikslingai, tai yra kad vadovaujantis teigiama odorologinio tyrimo išvada ir kitais byloje surinktais įrodymais galima įrodyti asmens kaltumą atliekant nusikalstamą veiką. Tačiau neigiamos odorologinio tyrimo išvados dar nereiškia, kad asmuo nepadarė nusikalstamos veikos, kuria yra kaltinamas. Neigiamų išvadų davimą gali įtakoti daug veiksnių tokių kaip: netinkamas kvapo pavyzdžio paėmimas, per trumpai laikytas kvapo sugėriklis, netinkamai užkonservuotas ar laikomas kvapo pavyzdys ir kitos priežastys. Todėl vadovautis vien tik neigiama odorologinio tyrimo išvada, kaip asmens nekaltumą įrodančiu įrodymu tikslinga tik tuomet jei byloje yra ir kitų asmens nekaltumą įrodančių įrodymų.

Įvykio vietos apžiūros metu visais atvejais dalyvavo kriminalistinio padalinio specialistas, kuris ir ėmė kvapų pėdsakus ar objektus išlaikančius pėdsaką. Dažniausiai kvapo pėdsakai buvo imami nuo daiktų su kuriais galėjo kontaktuoti nusikalstamą veiką padaręs asmuo, tai yra nuo automobilio sėdynių, nuorūkų, nusikaltimo darymo įrankių (kirvio kotas, atsuktuvai, kastuvai ir kiti), drabužių, avalynės, lagamino, rankinės, pirštinių. Pastebėta, kad kvapo pavyzdžiai dažniausiai imami iš objektų esančių automobilyje, tai įtakoja, kad dažniausiai odorologinis tyrimas yra atliekamas tiriant automobilių vagystes, taip pat kvapo pavyzdžiai imami nors ir rečiau patalpoje ir labai retai kvapo pavyzdžiai imami atvirose vietose.

Beveik visais atvejais be kvapo pavyzdžių įvykio vietos apžiūros metu yra paaimami ir kiti objektai tokie kaip: kraujo pėdsakai, mikrodalelės, pirštų antspaudai, kojų ar batų pėdsakai, įvairūs nusikaltimo darymo įrankiai, bei kiti daiktai kurie galėtų turėti reikšmės siekiant nustatyti nusikalstamą veiką padariusį asmenį. Nes odorologinio tyrimo išvados vertinamos kaip papildomas įrodymas, papildantis tyrimų galimybes nustatant nusikaltime dalyvavusius asmenis, padeda tyrimą nukreipti teisinga linkme. Odorologinių tyrimų išvados patikslina tiriamų įvykių faktines plinkybes, nustato asmenų buvimą įvykio vietoje. Tyrimas patvirtina kitus ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis, padeda surinkti tiek kaltę patvirtinančius, tiek kaltę paneigiančius duomenis. Taip pat labai svarbus ir kvapų identifikavimo psichologinis poveikis įtariamajam. Po teigiamos tyrimo išvados asmenys kaltinami padarę nusikalstamą veiką dažnai negali paaiškinti, kaip toje vietoje atsirado jų kvapas, iš

---

⁴⁶ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

dalies patvirtina dalyvavę darant nusikalstamą veiką arba kuria nelogiškas versijas, akivaizdžiai parodančias, jog kaltinamasis nepagrįstai siekia išvengti baudžiamosios atsakomybės. Visa tai padeda siekiant atskleisti ir ištirti nusikalstamas veikas.

Taip pat pastebėta tendencija, kad beveik visais atvejais yra ginčijamos odorologinio tyrimo išvados nurodant tam tikrus procedūrinius pažeidimus. Tačiau beveik nepasitaiko atvejų kuomet odorologinio tyrimo išvados yra ginčijamos dėl savo kaip tyrimo, tiriančio kvapus panaudojant biodetektorius šunis, pobūdžio. Tačiau nors Lietuvos Aukščiausias Teismas yra pasisakęs, kad tam tikri procedūriniai pažeidimai nedaro odorologinio tyrimo išvadų niekinėmis, ar dėl to jos negali būti vertinamos kaip asmens kaltumą ar nekaltumą patvirtinantys netiesioginiai įrodymai, pastebėta, kad beveik visais atvejais imant kvapo pėdsakus, lyginamuosius kvapo pavyzdžius, yra padaroma daug pažeidimų, ko pasekoje ir atliekamas odorologinis tyrimas būna neefektyvus, arba teisme odorologinio tyrimo išvados nevertinamos kaip įrodymas dėl grubių procedūrinių pažeidimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje Nr. 2K-183/2006 Nuteistasis A. S. kasaciniame skunde teigia, kad pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimo protokole ir specialisto išvadoje dėl kvapų identifikavimo esantys neatitikimai nuo kurios rankos (dešinės – pagal protokolą; kairės – pagal specialisto išvadą) ir per kiek laiko (30 minučių – pagal protokolą; 50 minučių – pagal specialisto išvadą) buvo imamas lyginamasis jo kvapo pavyzdys daro minėtą procesinį veiksma neteisėtu. Tačiau kolegija pažymi, kad minėti neatitikimai nekelti abejonių, kad buvo paimtas ir tyrimui pateiktas būtent nuteistojo A. S. lyginamasis kvapo pavyzdys. Šie neatitikimai negali būti laikomi esminiu baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimu, kuris sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį.

2013 m. birželio mėn 26 d. Vilniaus apygardos teisme išnagrinėtoje baudžiamojoje byla Nr. 1A-139-648/2013 nustatyta, kad 2009-08-01 apžiūros protokole nurodyta, kad buvo atlikta buto ir laiptinės apžiūra, atlikus apžiūrą, nuo pirštinių ir portfelio paimti kvapų pėdsakai. Ši apžiūra pradėta 4.17 val., o baigta 4.24 val., t. y. tęsėsi 7 minutes. 2009-08-01 apžiūros protokole nurodyta, kad buvo apžiūrėta moteriška rankinė ir vyriškas portfelis, apžiūros metu nuo vyriško portfelio paimti kvapų pėdsakai. Ši apžiūra pradėta 5.10 val., baigta 5.30 val., t. y. tęsėsi 20 minučių. Apžiūras atlikęs policijos pareigūnas A. L. teismo posėdžio metu parodė, kad įvykio vietoje kvapai nebuvo imami, jis pats neėmė kvapų. Specialistas M. Š., dalyvavęs 2009-08-01 įvykio vietos apžiūroje, paaiškino, kad jis paėmė kvapų pėdsakus komisariate, tikrai paėmė kvapų pėdsakus nuo pirštinių, tačiau byloje nėra jokio protokolo ar kito dokumento, patvirtinančio šiuos M. Š. paaiškinimus. Vieninteliai duomenys, kuriuose nurodoma, kad nuo pirštinių ir portfelio buvo paimti kvapų pėdsakai, yra įvykio apžiūrų protokolai. M. Š.

paiškino, kad kvapų pėdsakams paimti reikia 1,5 valandos. Žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapų pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos, patvirtintos Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003-12-24 įsakymu Nr. V-742, (toliau - Metodika) 41.2. p. nurodyta, kad kvapai nuo pėdsakų išlaikančių objektų imami laikant kvapų sugėrikį, suliestą su objektu ne mažiau nei 1 val. Remiantis apžiūrų protokolais, tokio reikalavimo nebuvo laikytasi paimant kvapus nuo pirštinių ir portfelio. Byloje taip pat nėra M. P. kvapo paėmimo lyginamajam tyrimui protokolo, todėl lyginamasis pavyzdys, pagal kurį buvo pateikta specialisto išvada, gauta įstatymų nenumatyta tvarka, pažeidžiant M. P., kaip įtariamojo, įstatymų garantuojamas teises. Teismas nurodė, kad kvapų pavyzdžiai buvo paimti nuo daiktų pateikimo protokolu kaltinamųjų pateiktų drabužių – jų pačių sulaikymo dieną pateiktų striukių. Kita vertus, byloje nėra šio veiksmo atlikimą patvirtinančio protokolo, todėl nėra galimybės nustatyti kokia tvarka, kiek laiko buvo imami tokie pavyzdžiai. Be to, kvapo pėdsakas, paimtas nuo striukės, šiuo konkrečiu atveju iš viso negalėjo būti naudojamas odorologiniam tyrimui atlikti. Metodikos 47 p. nurodyta, kad pavyzdžiai odorologiniam tyrimui turi būti paimami nuo tos kvapo donoro dalies, kuria buvo paliktas kvapo pėdsakas. M. P. kvapo pavyzdžiai turėjo būti paimti nuo jo plaštakų, nes akivaizdu, kad pirštinėse ir ant portfelio rankenos kvapas galėjo būti paliktas tik šia kūno dalimi. Todėl specialisto išvada negali būti pripažinta įrodymu šioje byloje. Nustatytų pažeidimų visuma neleidžia daryti pakankamos išvados, jog pavyzdžiai lyginamajam tyrimui buvo paimti laikantis baudžiamojo proceso įstatymo, nes nėra aiškios kvapų paėmimo aplinkybės. Tokie procesinio veiksmo atlikimo pažeidimai laikytini esminiu Lietuvos Respublikos BPK pažeidimu. Atsižvelgiant į tai, ir Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų specialisto išvada Nr. 140-1-(86)-IS1-128, kurioje atitinkamos išvados buvo padarytos remiantis pateiktais lyginamaisiais kvapų pavyzdžiais, negali būti grindžiama M. P. ir L. P. kaltė padarius Lietuvos Respublikos BK 22 str. 1 d. ir 178 str. 2 d., 22 str. 1 d. ir 302 str. 1 d., 22 str. 1 d. ir 214 str. 1 d. numatytus nusikaltimus.

Klaipėdos apygardos teismo Byloje Nr. 1-63-107/2012 kaltinamasis ginčijo odorologinio tyrimo išvadas nuroydamas, kad buvo netinkamai paimtas foninis kvapas, be to teigė, kad automobiliu, nuo kurio sėdynės paimtas kvapo pėdsakas naudojosi keli asmenys dėl to odorologinis tyrimas negali būti vertinamas kaip jo kaltumą patvirtinantis netiesioginis įrodymas. Specialistas G. N. parodė, kad foninių kvapų ėmimas iš įvykio vietos odorologinei ekspertizei yra būtinas. Foninis kvapas yra priedas tiriamiems iš įvykio vietos paimtiems kvapams paruošti. Atsakyti į klausimą, ar vieną daiktą mėnesio laikotarpiu lietus penkiems asmenims po valandą laiko šuo atpažintų pirmo asmens kvapą, sudėtinga. Esant situacijai, kai vienas asmuo savo automobilį duoda pasinaudoti keletui asmenų,

kvapų atpažinimui įtakos turi tai, kaip ilgai tie asmenys tuo automobiliu naudojosi, nuo to priklauso, ar išliks kvapas. Tai priklauso nuo temperatūrų pokyčių, nuo drėgmės. Kokiu eiliškumu buvo naudotasi automobiliu, atsakyti nebūtų galima. Jei kvapas būtų surastas, būtų galima manyti, kad tas kvapas paliktas arba šviežiai, arba buvo ilgiau naudotasi daiktu ir todėl išliko. Kaip tuo daiktu buvo naudotasi, kiek laiko ir kada su juo kontaktuota, atsakyti negalima. Remiantis metodika, asmeninis daiktas kvapą gali palikti nuo keleto savaitių iki keleto mėnesių laiko. Jei žmogus automobilyje sėdėjo pusę valandos, tai jo kvapas automobilyje išliks dar keletą parų. Jei kvapas buvo automobilio vairuotojo sėdynėje, tai jis pasiskirstys ir užkrės kitus objektus, įsigers į gretimus objektus. Kurio kvapo automobilyje rasta daugiausiai, atsakyti neįmanoma, kvapas arba randamas arba ne. Įmanoma pasakyti tik tai, ar asmuo naudojosi automobiliu. Trečias šuo – biodetektorius – naudojamas tada, kai iškyla klausimų. Jei du šunys parodė vienodą rezultatą, daugiau šunų nenaudojama. Odorologinės ekspertizės metu automobilio „Volkswagen Passat“ vairuotojo sėdynės kvapui tirti buvo panaudoti trys šunys. Vieno šuns – biodetektoriaus – uoslė jautresnė vienam kvapui, kito – kitam. Pats svarbiausias dalykas – kvapo koncentracija. Šunys į V. kvapą tik reagavo, bet neženklino, nes kvapo nepakako. R. K. kvapas nepasklido po visą automobilį, nes jis automobiliu galėjo naudotis trumpą laiką. Specialistė A. D. parodė, kad Kiekvienas specialistas turi savo šunį ir –ne po vieną. A. D. priskirtas šuo J. yra pakankamai jaunas, dirba gerai. Specialistės nuomone, R. K. automobilį vairavo paskutinis, jo kvapo iš tyrimui perduotų trijų asmenų kvapų buvo daugiausia, jis vairavo automobilį neseniai. Tai, kad nerasta kvapo ant keleivio sėdynės, galima daryti išvadą, kad kvapas paliktas neseniai – laikas matuojamas valandomis, kiek, tiksliai nurodyti negalima. Ar kvapas paliktas prieš valandą, savaitę ar mėnesį, specialistė pasakyti negalėjo. Kvapai įsigerti į objektus gali greitai – per kelias valandas. Ikteisminio tyrimo metu specialistė parodė, kad paskutinis vairavo R. K., kitų asmenų kvapo nerasta, bet nerasta – nereiškia, kad kito kvapo nebuvo, tai gali reikšti, kad šunims nepakako kitų kvapų koncentracijos.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos byloje Nr. 2K-279/2008 nuteistasis R. Ž. nesutinka, kad kvapų pėdsake, paimtame 2006 m. sausio 31 d. įvykio vietos apžiūros metu iš automobilio „VW Transporter“ nuo vairuotojo sėdynės, rastas kasatoriaus kvapas. Nuteistasis R. Ž. abejoja kvapo pėdsakų paėmimo iš įvykio vietos tinkamumu (įvykio vietos apžiūros protokole nenurodyta, kaip kvapai buvo paimti, įpakuoti, stiklainiai su kvapo pėdsakais yra be parašų ir antspaudo); toks kvapų paėmimas, anot kasatoriaus, pažeidžia BPK 92 straipsnio 2 ir 4 dalių, 2003 m. gruodžio 24 d. policijos generalinio komisaro įsakymo Nr. V-742 „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo metodikos patvirtinimo“ nuostatas, daro įrodymą niekinį. Kvapų pėdsakai paimti 2006 m. sausio 31 d., lyginamieji kvapų pavyzdžiai

paimti 2006 m. kovo 9 d., tyrimui jie pateikti tik 2006 m. spalio 17 d. Šuns, kaip biodetektoriaus panaudojimas, anot kasatoriaus, remiantis mokslinėje literatūroje pateiktais samprotavimais, nėra patikimas. Teismas taip pat rėmėsi liudytojos A. B. parodymais, kuri tvirtino, kad jai perduoti stiklainiai buvo užantspauduoti ir pasirašyti, nepaisant to, kad jos parodymai prieštarauja 2006 m. sausio 31 d. įvykio vietos apžiūros protokole kvapų paėmimo ir užkonservavimo eigai (nurodyta, kad paimti tik stiklainiai su kvapais), be to, įrašas apie kvapų paėmimą padarytas kito asmens. Kad kvapai nebuvo paimti, kasatoriaus nuomone, įrodo ir tai, kad tyrėja A. B. tarnybiniame pranešime apie atliktus tyrimo veiksmus byloje nurodo, jog paimtos mikrodalelės.

Iš pateiktų Teismų sprendimų matyti, kad odorologinio tyrimo išvados yra beveik visais atvejais ginčijamos, nurodant tam tikrus procedūrinius pažeidimus. Be šių jau paminėtų pažeidimų galima išskirti ir kitus tokius kaip:

1. Netinkamas stiklainių, kuriuose užkonservuotas kvapo pėdsakas ženklavimas;
2. Lyginamasis kvapo pavyzdys paimtas ne nuo tos kūno vietos, nuo kurios susiformavo paimtas kvapo pėdsakas;
3. Netinkamai užpildytas kvapų paėmimo ir konservavimo protokolas;
4. Kvapo pėdsaką ir lyginamąjį kvapo pavyzdį paėmė tas pats specialistas;
5. Protokole nenurodyta nuo kokio objekto paimtas kvapo pavyzdys;
6. Ant stiklainių su kvapo pavyzdžiaus nenurodyta iš kur ir kada paimti kvapo pavyzdžiai.

Atsižvelgiant į šiuos pažeidimus galima daryti išvadą, kad šie pažeidimai atsiranda dėl specialistų atliekančių įvykio vietos apžiūras specialių žinių trūkumo ir įgūdžių stokos. Kadangi kriminalistinės odorologijos objektas yra žmogaus kvapas, specialistai ar pareigūnai įvykio vietos, vietovės, patalpos tyrimo ar apžiūros metu negali tiesiogiai jų suvokti, todėl gali nukentėti paimtų kvapų objektų kokybė. Taip pat nemažai tyrėjų apie odorologinį objektų tyrimą yra tik girdėję ir, iškilus būtinumui paimti kvapų pėdsakus, lyginamuosius kvapo pavyzdžius ar foninį kvapą to kokybiškai padaryti nesugeba. O medžiagos, pateiktos odorologinio tyrimo atlikimui, kokybiškumas tyrimo rezultatams turi lemiamą reikšmę. Atliekant kitus tyrimus ar ekspertizes, tyrėjai, gavę nekokybišką tiriamąją medžiagą ar lyginamuosius pavyzdžius, dažniausiai atsisako atlikti atitinkamus tyrimus ir atsakyti į tyrėjo užduotus klausimus arba gražina visa medžiagą tyrimo iniciatoriui reikalaujamas ją papildyti, o Kriminalistinės odorologijos skyriaus specialistai dažniausiai vizualiai negali pamatyti, kad tyrimui pateikta medžiaga neatitinka keliamų reikalavimų ir atlieka tyrimus su tuo, ką gavo, kas, esant nekokybiškai medžiagai tiesiogiai atsispindi tyrimų rezultatuose.

Darbuotojų kompetencija yra pagrindinis Kriminalistinės odorologijos ir kinologijos valdybos veiklos rezultatus, efektyvumą ir tyrimų kokybę lemiantis veiksnys. Tačiau nors Lietuvos Policijos Kriminalistinių tyrimų centro Kriminalistinės odorologijos ir kinologijos valdybos veiklos nuostatuose viena iš funkcijų nurodyta organizuoti policijos pareigūnų ir įvykio vietos apžiūras atliekančių specialistų mokymus apie odorologinį tyrimą, kvapo pėdsakų ir lyginamųjų pavyzdžių bei foninio kvapo paėmimo, mokymus bei rengti metodines rekomendacijas, matyti, kad šie mokymai nėra pakankami, nes daugumoje atvejų kuomet teisme yra pateiktos odorologinių tyrimų išvados jos būna ginčijamos nurodant akivaizdžius procedūrinius pažeidimus. Neretai pasitaiko atvejų kai yra padaromas ne vienas procedūrinis pažeidimas, o net keli, ko pasekoje teismas tokias specialisto išvadas atsisako pripažinti tinkamais įrodymais, galinčiais padėti įrodyti asmens padariusio nusikalstamą veiką kaltę.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika vertinant odorologinių tyrimų išvadas kaip įrodymą teisme yra suformuota jau nuo 2005 metų (2K-252/2005, 2K-511/2005) ir iki šiol nuosekliai laikomasi tokio pat odorologinio tyrimo išvadų vertinimo.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartyje Nr. 2K-279/2008, kurioje R. Ž. pagal Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio mėn. 21 d. nutartį nuteistas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178 straipsnio 2 dalį laisvės atėmimu dvejims metams ir šešioms mėnesiams, pagal 187 straipsnio 1 dalį – laisvės atėmimu vieneriems metams. Vadovaujantis BK 63 straipsnio 1, 5 dalimis, paskirtos bausmės subendrintos jas apimant ir R. Ž. paskirta galutinė subendrinta dvejų metų ir šešių mėnesių laisvės atėmimo bausmė. Iš R. Ž. priteista 1986,49 Lt Lietuvos kriminalinės policijos biuro patirtai žalai atlyginti.

Kasaciniame skunde nuteistasis teigia, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimai yra neteisėti ir nepagrįsti, nes teismai iš esmės pažeidė baudžiamojo proceso įstatymo nuostatas ir netinkamai pritaikė jam baudžiamąjį įstatymą. Kasatorius nurodo, kad duodamas paaiškinimus ikiteisminio tyrimo metu ir teisme visą laiką neigė savo kaltę, nurodė nedalyvavęs padarant nusikalstamas veikas; įtarimai jam pareikšti tik gautos operatyvinės informacijos pagrindu, kurios turinys bylos medžiagoje neatsispindi, todėl ja remtis teismas, priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, negalėjo; taip, anot kasatoriaus, buvo pažeista BPK 20 straipsnio 4 dalis.

Taip pat kasatorius teigia, kad teismas apkaltinamąjį nuosprendį pagrindė vieninteliu įrodymu – specialisto išvada, kurioje konstatuota, kad kvapų pėdsake, paimtame 2006 m. sausio 31 d. įvykio vietos apžiūros metu iš automobilio „VW Transporter“ nuo vairuotojo sėdynės, rastas kasatoriaus kvapas. Nuteistasis R. Ž. abejoja kvapo pėdsakų paėmimo iš įvykio vietos tinkamumu (įvykio vietos

apžiūros protokole nenurodyta, kaip kvapai buvo paimti, įpakuoti, stiklainiai su kvapo pėdsakais yra be parašų ir antspaudo); toks kvapų paėmimas, anot kasatoriaus, pažeidžia BPK 92 straipsnio 2 ir 4 dalių, 2003 m. gruodžio 24 d. policijos generalinio komisaro įsakymo Nr. V-742 „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo metodikos patvirtinimo“ nuostatas, daro įrodymą niekinį. Kvapų pėdsakai paimti 2006 m. sausio 31 d., lyginamieji kvapų pavyzdžiai paimti 2006 m. kovo 9 d., tyrimui jie pateikti tik 2006 m. spalio 17 d. Šuns, kaip biodetektoriaus panaudojimas, anot kasatoriaus, remiantis mokslinėje literatūroje pateiktais samprotavimais, nėra patikimas. Teismas taip pat rėmėsi liudytojos A. B. parodymais, kuri tvirtino, kad jai perduoti stiklainiai buvo užantspauduoti ir pasirašyti, nepaisant to, kad jos parodymai prieštarauja 2006 m. sausio 31 d. įvykio vietos apžiūros protokole kvapų paėmimo ir užkonservavimo eigai (nurodyta, kad paimti tik stiklainiai su kvapais), be to, įrašas apie kvapų paėmimą padarytas kito asmens. Kad kvapai nebuvo paimti, kasatoriaus nuomone, įrodo ir tai, kad tyrėja A. B. tarnybiniame pranešime apie atliktus tyrimo veiksmus byloje nurodo, jog paimtos mikrodalelės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kasacinį skundą patenkino motyvuodamas, kad Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nagrinėjamoje byloje pažeidė BPK 20 straipsnio 5 dalies nuostatas. Pirmosios instancijos teismo apkaltinamajame nuosprendyje suformuluotos išvados neparemtos išsamiau bylos aplinkybių nustatymu – teismo ištirti įrodymai neleidžia daryti išvados, kad buvo nustatytos visos baudžiamojoje byloje įrodinėtinos aplinkybės. Nagrinėjant bylą apeliacine tvarka šis pažeidimas nebuvo ištaisytas. Pažeidimas laikytinas esminiu BPK pažeidimu (BPK 369 straipsnio 3 dalis), nes jis sukliudė teismams išsamiai išnagrinėti bylą ir priimti teisingus sprendimus.

Pirmos instancijos teismas apkaltinamajame nuosprendyje kaip kaltinančius įrodymus analizavo ir vertino 2007 m. vasario 2 d. specialisto išvadą, iš kurios matyti, kad kvapų pėdsake, paimtame 2006 m. sausio 31 d. įvykio vietos apžiūros metu iš automobilio „VW Transporter“ nuo vairuotojo sėdynės, rastas R. Ž. kvapas, liudytojų T. K. ir A. B. parodymus, kuriais tikrintas kvapo pėdsakų paėmimo, fiksavimo, laikymo tinkamumas. Apeliacinės instancijos teismas, atlikęs byloje įrodymų tyrimą, apklausė specialistą E. M., kuris davė parodymus apie kvapų paėmimo aplinkybes. A. B. apklausos apeliacinės instancijos teisme metu aiškintasi dėl eksperimentinių ir lyginamųjų kvapų pavyzdžių laikymo aplinkybių. Šiais teismų ištirtais įrodymais pakankamai tiksliai nustatytos nusikalstamų veikų padarymo aplinkybės (vieta, laikas, būdas), tačiau neabejotinų duomenų, leidžiančių spręsti apie R. Ž. kaltumą padarius nustatytas veikas, teismų sprendimuose nenurodyta, nes proceso metu tokių duomenų nesurinkta. Remiantis vien tik 2007 m. vasario 2 d. specialisto išvada R. Ž. dalyvavimas 2006 m. sausio 31 d. pagrobiant automobilį ir jį sugadinant negali būti konstatuojamas. Žemesnės instancijos teismų

sprendimuose nurodomi kiti įrodymai neduoda jokio pagrindo spręsti apie R. Ž. veiksmus darant nusikalstamas veikas.

Teismų praktikoje yra išaiškinta, kad kvapo odorologinio tyrimo išvados gali būti pripažįstamos įrodymais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys Nr. 2K-252/2005, 2K-511/2005, 2K-183/2006, 2K-798/2006). Tačiau bet kurioje baudžiamojoje byloje apkaltinamasis nuosprendis gali būti priimamas tik tuo atveju, kai patikimai nustatytos visos reikšmingos sprendžiant bylą aplinkybės, kai dėl baudžiamojon atsakomybėn traukiamo asmens dalyvavimo darant nusikalstamą veiką nekyla jokių pagrįstų abejonių. Esant situacijai, kai pagrindas manyti, kad asmuo galėjo dalyvauti darant nusikalstamą veiką, yra vien tik odorologinio tyrimo rezultatai, negali būti konstatuota, kad asmens dalyvavimas padarant nusikalstamą veiką yra patikimai nustatyta.

Odorologinio tyrimo rezultatai, nesant kitų tas pačias aplinkybes patvirtinančių duomenų, neabejotinų išvadų apie asmens kaltumą neleidžia daryti dėl kelių priežasčių. Pirmiausia pažymėtina, kad tokie rezultatai gali būti tik netiesioginiu įrodymu, nes remiantis specialisto išvada, surašyta atlikus odorologinį tyrimą, gali būti nustatinėjama ne baudžiamojoje byloje įrodinėtina aplinkybė – asmens kaltumas, o tik tarpinis faktas, kad asmuo yra buvęs tam tikroje vietoje (patalpoje, automobilyje ir pan.). Tačiau ir šis tarpinis faktas gali būti laikomas nustatytu tik tuo atveju, kai nerealia galima laikyti tikimybę, kad asmens kvapo pavyzdys nusikalstamos veikos padarymo vietoje atsirado ne dėl to, kad tas asmuo toje vietoje buvo, o kitais būdais, pavyzdžiui, į nusikalstamos veikos padarymo vietą kitiems asmenims atsinešus traukiamo atsakomybėn asmens kvapo turinčius objektus ar pan. Apkaltinamajam nuosprendyje daromos išvados gali būti grindžiamos ir netiesioginiais įrodymais, tačiau įrodinėtina byloje aplinkybė pripažinta įrodyta gali būti tik tais atvejais, kai ji nustatyta ištyrus įrodymų visumą, o ne vieną netiesioginį įrodymą. Vertinant odorologinio tyrimo išvadą byloje, kurioje nėra jokių kitų duomenų apie asmens kaltumą, neįmanoma nustatyti, ką konkrečiai būdamas tam tikroje vietoje tas asmuo veikė ir kada toje vietoje jis buvo. Nesurinkus kitų duomenų apie asmens dalyvavimą darant nusikalstamą veiką, neįmanoma paneigti tikimybės, kad asmuo tam tikroje vietoje galėjo būti jau po to, kai nusikalstamą veiką baigė atlikti kiti asmenys, ar toje vietoje buvo dar iki nusikalstamos veikos padarymo. Antra vertus, net ir konstatuojant, kad asmuo su nusikalstama veika susijusioje vietoje buvo nusikalstamos veikos darymo metu, tačiau neturint kitų šiai aplinkybei nustatyti reikšmingų duomenų, neįmanoma visiškai patikimai nuspręsti, kad tas asmuo tyčia ar dėl neatsargumo tuo metu atliko nusikalstamą veiką. Be to, situacijoje, kai egzistuoja tikimybė, kad nusikalstamos veikos vietoje galėjo būti ne vienas asmuo, remiantis vien tik odorologinio tyrimo rezultatais negali būti nustatyta

konkreto asmens veiksmų apimtis, o nenustačius tokių faktų tinkamai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą yra neįmanoma.

Odorologinio tyrimo išvada kaip įrodymas yra specifinis tuo, kad tyrimas atliekamas panaudojant šunis – biodetektorius, kurie signalinėmis pozomis pažymi (parodo), kad lyginami kvapai sutampa arba nesutampa. Tokios išvados patikimumo patikrinimas yra komplikuoatas. Bet kokį kitokį tyrimą atlikusį specialistą galima proceso metu apklausti apie jo atliktą tyrimą, užduoti klausimus dėl pateiktų išvadų ir taip tikrinti išvados patikimumą. Odorologinio tyrimo metu tokių galimybių nėra. Žinoma, išvadą pasirašę specialistai gali paaiškinti, kaip tokie tyrimai atliekami, tačiau toks išvados patikrinimas nėra visavertis, nes patikimai išsiaiškinti, kodėl šunys tam tikrus kvapus laikė tapačiais, nėra galimybių. Dėl šių aplinkybių bet koks reikšmingas bylai faktas gali būti laikomas nustatytu tik tada, kai, be odorologinį tyrimą atlikus surašytos specialisto išvados, tas faktas patvirtinamas ir kitais būdais gautais duomenimis.

Nagrinėtinoje byloje abejonių kelia ir kvapo pavyzdžių paėmimo ir saugojimo aplinkybės. Visi tyrimo proceso veiksmų atlikimo metu paimami objektai turi būti tinkamai nurodomi to veiksmo atlikimo protokole ir, esant galimybei, užfiksuojami protokolo prieduose (nuotraukose, įrašuose, laikmenose ir kt.). Tai turi būti padaroma taip, kad bet kuriame proceso etape būtų aišku, kad įrodinėjimo procese naudojami tie patys objektai. Iš nagrinėjamoje byloje esančių dokumentų negalima nustatyti, kaip įvykio vietos apžiūros metu paimti kvapai buvo užantspauduoti bei aprašyti. Baudžiamojame byloje, be įrašo įvykio vietos apžiūros protokole apie kvapų paėmimą, daugiau nėra jokios kitos informacijos apie šio tyrimui paimto objekto įpakavimą, aprašymą, antspaudavimą ir kt. Dėl šios priežasties negalima kategoriškai paneigti kasatoriaus abejonių, kad 2006 m. spalio 17 d. tyrimui buvo pateikti 2006 m. sausio 31 d. įvykio vietoje paimti kvapai.

Teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos BPK 382 straipsnio 2 punktu, nutarė: Panaikinti Šiaulių miesto apylinkės teismo 2007 m. liepos 12 d. nuosprendį ir Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 21 d. nutartį ir bylą nutraukti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija teismo posėdyje kasacine tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą Nr. 2K-514/2006 pagal nuteistosios L. Z. kasacinį skundą dėl Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 17 d. nuosprendžio ir Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 9 d. nuosprendžio Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 17 d. nuosprendžiu L. Z. nuteista pagal BK 129 straipsnio 1 dalį laisvės atėmimu septyneriems metams šešioms mėnesiams. Kasaciniu skundu nuteistoji L. Z. prašo teismą panaikinti

Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 17 d. nuosprendį ir Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 9 d. nuosprendį ir bylą nutraukti. Kasatorė skunde nurodo, kad be daktiloskopinės nusikaltimo įrankio – peilio, ekspertizės, negalima sutikti su 2005 m. balandžio 28 d. specialisto išvada dėl kvapų identifikavimo Nr. 75, kuria nustatyta, kad kvapų pėdsake, paimtame nuo virtuvinio peilio rankenos įvykio vietos tyrimo metu, rastas kasatorės kvapas, bet nerasta nužudytojo R. A. kvapo, nors būtent jis laikė peilį savo rankoje. Kasatorė pažymi, kad peilį rankose ji laikė labai trumpai (ištraukė iš nužudytojo kūno ir padėjo į stalčių), todėl jos kvapas ant minėto objekto negalėjo būti rastas. 2005 m. balandžio 28 d. specialisto išvadoje dėl kvapų identifikavimo Nr. 75 nustatyta, kad kvapų pėdsake, paimtame nuo virtuvinio peilio plastikinės rankenos, įvykio vietos tyrimo metu, rastas įtariamasis L. Z. kvapas, bet nerasta nužudytojo R. A. kvapo (t. 1, b. l. 44). Pagal BPK 295 straipsnį pirmosios instancijos teismo posėdyje atnaujinus įrodymų tyrimą ir apklausus specialistę A. Verseckaitę, ši patvirtino minėtos išvados teisingumą bei paaiškino odorologinio tyrimo atlikimo metodiką. Specialistė pažymėjo, kad šuo reaguoja į dominuojantį kvapą ant objekto, t. y. į kvapą to žmogaus, kuris peilį laikė ilgiausiai. Ši specialisto išvada paneigia nuteistosios versiją, kad nukentėjęs R. A. laikydamas rankoje peilį ją užpuolė, o ji peilį rankose laikė labai trumpai (laikydama trimis pirštais padėjo į stalčių), nes jei peilį būtų laikęs nukentėjęs, jo kvapas ant objekto būtų išlikęs. Kolegija neturi pagrindo abejoti minėtos specialisto išvados teisingumu, ir juo labiau, paneigti tokią išvadą, nes teismai konstatavo, kad minėta specialisto išvada atitiko BK 20 straipsnio 3 ir 4 dalyse įrodymams keliamus reikalavimus ir pasirėmė ja priimdami nuosprendį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą Nr. 2K-127/2012 pagal nuteistojo M. B. kasacinį skundą dėl Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 22 d. nutarties. Kėdainių rajono apylinkės teismo 2011 m. balandžio 18 d. nuosprendžiu M. B. nuteistas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 178 straipsnio 2 dalį laisvės atėmimu vieneriems metams ir dešimčiai mėnesių. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 22 d. nutartimi M. B. apeliacinis skundas atmetas. Kasatorius teigia, kad Panevėžio apygardos teismo 2011 rugsėjo 22 d. nutartis yra neteisėta ir nepagrįsta. BPK 1 straipsnis įpareigoja teismą imtis visų įstatymo numatytų priemonių, kad būtų išsamiai ir nešališkai ištirtos visos bylos aplinkybės, o BPK 20 straipsnio 5 dalis - kad įrodymų vertinimas būtų pagrįstas išsamiai ir nešališku bylos aplinkybių viseto išnagrinėjimu. Apeliacinės instancijos teismas jo apeliaciniame skunde nurodytus argumentus atmetė remdamasis ne įrodymais, o

spėjimais ir prielaidomis. Pirmosios instancijos teismas, pripažindamas jį kaltu padarius nusikaltimą, tinkamai neištyrė ir neįvertino visų faktinių bylos aplinkybių, tik iš dalies rėmėsi liudytojų parodymais, jų nevertino ir nelygino (negretino) su visais objektyviais byloje esančiais duomenimis. Teismas atmetė jo parodymus, kad jis nusikalstamos veikos - automobilio vagystės - nepadarė, nusikaltimo padarymo dieną buvo namuose, netinkamai ištyrė byloje esančius rašytinius duomenis, rėmėsi tik ta dalimi specialistų išvadų, kurios pagrindžia jo kaltę, o teisinančių visiškai nevertino. Pirmosios instancijos teismas buvo šališkas, nes jį teisinantys bylos duomenys nepripažinti įrodymais ir net neaptarti nuosprendyje (BPK 20 straipsnis). Panevėžio apygardos teismas, nagrinėdamas jo apeliacinį skundą, neatliko įrodymų tyrimo, skundą išnagrinėjo neišsamiai, pasisakė ne dėl visų apeliacinio skundo argumentų, o kitus argumentus atmetė remdamasis ne įrodymais, o spėjimais ir prielaidomis. Šis teismas nurodė, kad jo kaltė įrodyta specialisto išvada, kurioje konstatuota, kad ant iš įvykio vietos paimtos kepurės rastų žmogaus biologinių pėdsakų genotipas sutampa su jo genotipu. Tačiau šioje išvadoje, be kita ko, nurodyta, kad ant tos kepurės rasta ne mažiau nei dviejų asmenų biologinių pėdsakų. Aiškus ir identifikuotinas buvo tik jo genotipas ir tai, teismo nuomone, leidžia daryti išvadą, kad būtent jo pėdsakų, užgožiančių kažkokio kito asmens biologinius pėdsakus, identifikavimas patvirtina, kad jis paskutinis dėvėjo tą kepurę. Tokios teismo išvados paremtos ne objektyviais įrodymais, o spėjimais ir prielaidomis. Specialisto išvadoje nurodyta, kad nustatyti kito žmogaus genotipą nepakanka rasto DNR kiekio. Tačiau, dėl kokių priežasčių kito asmens DNR kiekio rasta nepakankamai, išvadoje nenurodyta. Tai galėtų paaiškinti tik specialistas, atlikęs šį tyrimą. Tuo labiau kad teismo daromas prielaidas paneigia kita byloje esanti odorologinė specialisto išvada, jog kvapo pėdsake, paimtame nuo medžiaginės kepurės, yra ne tik jo, bet ir kito asmens (A. R.) kvapo. Į šią aplinkybę apeliacinės instancijos teismas tinkamai neatsižvelgė ir nepagrįstai konstatavo, kad A. R. kvapo nustatymas ant automobilio „VW Golf“ (valst. Nr. (-) priekinių dešinės bei kairės pusių sėdynių ir, tikėtina, ant įvykio vietoje rastos kepurės jo dalyvavimo pagrobiant kaltinime nurodytą automobilį nepaneigia. Tokią išvadą teismas padarė vertindamas kiekvieną įrodymą atskirai, jų tarpusavyje nelygindamas, nesiremdamas įrodymų visetu, kaip to reikalauja procesinis įstatymas (BPK 20 straipsnis.). Tokias teismo išvadas visiškai paneigia liudytojų V. B. ir M. V. parodymai, kad antras asmuo vogtame automobilyje atsirado vėliau (jau stebint jį šiems dviem liudytojams), jis išlipo iš automobilio „Seat Toledo“ ir atsisėdo į vogto automobilio „VW Golf“ priekinę keleivio sėdynę. Todėl darytina prielaida, kad automobilio vagystę įvykdė tik vienas asmuo, ir labai svarbu nustatyti, kiekvieno su šiuo įvykiu susijusio asmens vaidmenį nusikalstamoje veikoje. Teismas išsamiai neatsakė ir į apeliaciniame skunde nurodytus argumentus, kad, pagal kaip liudytojų apklaustų policijos

darbuotojų M. V. ir V. B. parodymus, asmuo, kuris bėgdamas nuo pareigūnų pametė kepurę, išlipo iš automobilio per priekines vairuotojo pusės dureles, o pagal odorologinę specialisto išvadą, iš automobilio nuo dešinės pusės priekinės sėdynės paimtas kvapas yra jo ir kad tikėtina, jog jo kvapas yra kvapo pėdsake, paimtame nuo automobilio kairės pusės priekinės sėdynės. Jei kepurę pametė jis, lieka neaišku, kodėl specialisto išvadoje nuo vairuotojo sėdynės paimtas kvapas tik tikėtina, kad yra jo, o būtent nuo keleivio sėdynės paimtas kvapas pagal specialisto išvadą kategoriškai priklauso jam. Nagrinėdamas bylą apeliacine tvarka, teismas turėjo pašalinti šiuos jo apeliaciniame skunde nurodytus prieštaravimus, atlikti įrodymų tyrimą ir apklausti išvadas pateikusį specialistą (BPK 324 straipsnio 6 dalis). Vietoj to teismas šią specialisto išvadą nepagrįstai vertino kaip patikimą jo kaltės įrodymą konstatuodamas, kad „odorologinio tyrimo išvada įrodymų liečiamumo plotmėje dalinai patvirtina M. B. įvykdžius inkriminuotą vagystę“, pažymėjo, kad jis negalėjo argumentuotai paaiškinti savo kvapo atsiradimo pagrobtame automobilyje aplinkybių. Teismų praktikoje odorologinė specialisto išvada įrodymų prasme vertinama prieštarai, nes tyrimas atliekamas pasitelkus šunis - biodetektorius, kurie signalinėmis pozomis pažymi (parodo), kad lyginami kvapai sutampa arba nesutampa. Šios išvados rezultatai gali būti tik netiesioginis įrodymas, nes remiantis specialisto išvada, surašyta atlikus odorologinį tyrimą, gali būti nustatinėjama ne baudžiamojoje byloje įrodinėtina aplinkybė - asmens kaltumas, o tik tarpinis faktas, kad asmuo yra buvęs tam tikroje vietoje (patalpoje, automobilyje ir pan.). Tačiau ir šis tarpinis faktas gali būti laikomas nustatytu tik tuo atveju, kai nerealia galima laikyti tikimybę, kad asmens kvapo pavyzdys nusikalstamos veikos padarymo vietoje atsirado ne dėl to, kad tas asmuo toje vietoje buvo, o kitais būdais, pavyzdžiui, į nusikalstamos veikos padarymo vietą kitiems asmenims atsinešus traukiamo atsakomybėn asmens kvapo turinčius objektus ar pan. (kasacinė nutartis 2K-279/2008.) Nagrinėjant bylą pirmosios ir apeliacinės instancijos teisme, nebuvo neginčijamai paneigta, kad jo kvapas automobilyje galėjo atsirasti atnešus jį, pavyzdžiui, A. R.. Šis asmuo net nebuvo apklaustas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas senato nutarime “Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą” yra nurodęs, kad įrodinėjimo našta negali būti perkelta kaltinamajam, nuosprendyje negali būti užuominų apie tai, kad kaltinamasis neįrodė savo nekaltumo. Teismas, teigdamas, kad jis negalėjo paaiškinti savo kvapo atsiradimo pagrobtame automobilyje, įrodinėjimo našta perkėlė jam. Gintis nuo pareikšto kaltinimo yra jo, kaip kaltinamojo, teisė, o ne pareiga (BPK 10 straipsnis), todėl tokia teismo išvada prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijoje suformuluotai nekaltumo prezumpcijai, šurkščiai pažeidžia BPK 10 straipsnyje numatytas kaltinamojo teises į gynybą. Be to, teismas, darydamas tokią išvadą, ignoravo

jo parodymus, duotus pirmosios instancijos teismui, kad kvapas automobilyje galėjo atsirasti atnešus į automobilį jo kvapo turinčius objektus.

Kasatoriaus argumentai atmestini, jais remiantis naikinti apeliacinės instancijos teismo nutartį ir bylą perduoti iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka nėra pagrindo. Pagrindinės įrodymų vertinimo taisyklės nustatytos BPK 20 straipsnio 5 dalyje. Pagal ją teismas įrodymus turi vertinti pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą išsamiu ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymu. Kaltininkui nepriimtinos teismo išvados dėl įrodymų vertinimo, faktinių bylos aplinkybių nustatymo savaime negali būti laikomos prieštaraujančios įstatymui. Pirmosios instancijos teismo nuosprendis pagrįstas įrodymais, kurie buvo išnagrinėti teisiama jame posėdyje (BPK 301 straipsnio 1 dalis); visi įrodymai, kuriais grindžiamos teismo išvados, nuosprendyje yra išdėstyti, išanalizuoti ir įvertinti (BPK 305 straipsnio 1 dalis). Apeliacinės instancijos teismas, patikrinęs pirmosios instancijos teismo nuosprendžio pagrįstumą ir teisėtumą, dar kartą išanalizavęs ištirtus įrodymus pripažino, kad pirmosios instancijos teismo nuosprendyje padarytos išvados yra pagrįstos ir teisingos. Teisėjų kolegija nesutikti su tokia apeliacinės instancijos teismo išvada bei konstatuoti, kad buvo pažeistos įrodymų vertinimo taisyklės, neturi teisinio pagrindo. Specialistų 2010 m. balandžio 28 d. išvados Nr. 140-1-(00013)- ISI- 48 konstatuota, kad nuo minėtos kepurės paimtas kvapas yra M. B., kad kvapo pėdsake, paimtame nuo automobilio dešinės pusės priekinės sėdynės, rastas M. B. kvapas ir, kad tikėtina, kad jo kvapas yra kvapo pėdsake, paimtame nuo automobilio kairės pusės priekinės sėdynės.

Iš pateiktos Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikos matyti, kad dorologinio tyrimo rezultatai yra vertinami kaip netiesioginiai įrodymai. Tokį teismo vertinimą nulėmė tai, kad remiantis specialisto išvada, surašyta atlikus odorologinį objektų tyrimą, gali būti nustatinėjama ne baudžiamojoje byloje įrodynėtina aplinkybė – asmens kaltumas ar nekaltumas, o tik tarpinis faktas. Kaip ir nurodyta Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakyme „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“ 4 punkte, odorologinis tyrimas pagrįstas šuns specifiniu sugebėjimu greitai įsiminti duotus uostyti žmogaus kvapų pavyzdžius ir atpažinti juos tarp šviežių bei konservuotų kvapų objektų, taip pat atpažinti kvapų pėdsakus, sumaišytus su kitais kvapais⁴⁷. Kvapo pėdsakų ir lyginamųjų kvapo pavyzdžių odorologinis tyrimas leidžia nustatyti:

1. įvykio dalyvius;
2. ar buvo tiriamų daiktų ir tiriamų asmenų sąlytis;
3. ar kvapų pėdsakai paimti skirtingu metu ir skirtingose vietose, palikti to paties asmens;

⁴⁷ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

4. asmenis, pagal tiriamoje vietoje paliktą kvapo pėdsaką⁴⁸.

Tačiau net ir tokie tarpiniai faktai gali būti laikomi nustatytais tik tuomet kai yra pašalinamos visos abejonės dėl to ar kvapo pavyzdys nusikalstamos veikos padarymo vietoje atsirado ne dėl to, kad pavyzdžiui asmuo yra buvęs toje vietoje, o dėl to, kad į nusikalstamos veikos padarymo vietą kiti asmenys galėjo atsinešti, traukiamojo atsakomybės asmens kvapo, turinčius objektus. Taip pat vien tik remiantis odorologinio tyrimo išvadomis net ir nustatčius, kad asmuo yra buvęs nusikalstamos veikos padarymo vietoje, neįmanoma nustatyti, ką konkrečiai būdamas tam tikroje vietoje tas asmuo veikė ir kada toje vietoje jis buvo. Nes kaip jau buvo minėta, kvapo pėdsakai atsižvelgiant į įvairias aplinkybes ir sąlygas gali išsilaikyti nuo kelių valandų iki metų⁴⁹. Todėl nesurinkus kitų duomenų apie asmens dalyvavimą darant nusikalstamą veiką, neįmanoma paneigti tikimybės, kad asmuo tam tikroje vietoje galėjo būti jau po to, kai nusikalstamą veiką baigė atlikti kiti asmenys, ar toje vietoje buvo dar iki nusikalstamos veikos padarymo momento.

Apkaltinamajam nuosprendyje daromos išvados gali būti grindžiamos ir netiesioginiais įrodymais, tačiau įrodinėtina byloje aplinkybė pripažinta įrodyta gali būti tik tais atvejais, kai ji nustatyta ištyrus įrodymų visumą, o ne vieną netiesioginį įrodymą.

Taip pat Lietuvos Aukščiausias teismas odorologinio tyrimo išvadas laiko kaip specifinį įrodymą todėl, kad tyrimas atliekamas panaudojant šunis – biodetektorius, kurie signalinėmis pozomis pažymi, kad lyginami kvapai sutampa arba nesutampa. Tokios išvados patikimumo patikrinimas yra komplikuoatas. Išvadą pasirašę specialistai gali paaiškinti, kaip tokie tyrimai atliekami, tačiau toks išvados patikrinimas nėra visavertis, nes patikimai išsiaiškinti, kodėl šunys tam tikrus kvapus laikė tapačiais, nėra galimybių. Dėl šių aplinkybių bet koks reikšmingas bylai faktas gali būti laikomas nustatytu tik tada, kai, be odorologinį tyrimą atlikus surašytos specialisto išvados, tas faktas patvirtinamas ir kitais būdais gautais duomenimis.

Nors Lietuvos Aukščiausias Teismas odorologinio tyrimo išvadas vertina kaip specifinį įrodymą, kadangi jos yra gautos remiantis šunimis – biodetektoriais, išanalizavus Lietuvos Aukščiausio teismo ir apeliacinės instancijos teismų sprendimus, galima teigti, kad odorologinio tyrimo išvados yra beveik visais atvejais ginčijamos ne dėl to, kad jos atliekamos naudojant šunis – biodetektorius, o dėl to, kad imant kvapo pėdsakus, lyginamuosius kvapo pavyzdžius ir foninį kvapą yra padaroma daug procedūrinių pažeidimų, kurie turi tiesioginės įtakos atliekamam odorologiniam tyrimui.

---

⁴⁸ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“

⁴⁹ Burda, R., et al. *Kriminalistika: taktika ir metodika*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius. 2013, psl., 646

IŠVADOS

1. Kriminalistinė odorologija bendriausia prasme suprantama kaip mokslas apie kvapus. Tačiau atsižvelgus į odorologijos apibrėžimą matyti, kad kriminalistinė odorologija: 1) nagrinėja kvapų, jų susidarymo mechanizmo bei jų tyrimo dėsningumus 2) rengia kvapų pėdsakų surinkimo, konservavimo ir tyrimo metodus bei priemones. Pagrindinis kriminalistinės odorologijos tikslas identifikuoti asmenį susijusį su tiriamuoju įvykiu. Mokslinėje literatūroje autoriai skirtingai apibrėžia kas tai yra kriminalistinė odorologija priklausomai nuo to kriminalistinė odorologija suprantama siaurąja arba plačiąja prasmėmis.
2. Tiriant ir atskleidžiant nusikalstamas veikas, kriminalistinė odorologija yra reikšminga, nes tam tikrus įkalčius, nusikalstamą veiką darantys asmenys, gali sunaikinti, tačiau kvapo pėdsakų sunaikinti beveik neįmanoma. Subjektas, prisilietęs prie daiktų, ant jų paviršiaus palieka kvapo pėdsakus. Kurie aplinkoje išlieka nuo kelių valandų iki metų. Žmogus praktiškai negali kontroliuoti savo organizmo fiziologinių procesų. Vadinasi, pats subjektas – kvapų pėdsakų sukėlėjas – jų sunaikinti arba falsifikuoti negali, todėl kvapų pėdsakai išsaugo informaciją apie tiriamojo įvykio dalyvius.
3. Pagrindinė kriminalistinės odorologijos teorinė problema yra tai, kad Lietuvoje trūksta mokslinės literatūros, kurioje būtų pateikta išsami ir susisteminta kriminalistinės odorologijos samprata, nes šiuo metu kaip pagrindinis šaltinis nurodantis kas tai yra kriminalistinė odorologija ir kaip atliekamas odorologinis tyrimas, kokios jo galimybės yra tik Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“. Šiomis metodinėmis rekomendacijomis vadovaujasi ir šiandien odorologinius tyrimus atliekantys specialistai. Iš analizuotos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos ir apygardų teismų nuosprendžių pastebėta, kad atliekant odorologinius tyrimus beveik visais atvejais yra padaroma tam tikrų procedūrinių pažeidimų, ko pasekoje galima teigti, kad specialistams atliekantiems odorologinius tyrimus trūksta specialių žinių ir vien tik metodinės rekomendacijos nėra pakankamas informacijos šaltinis, kad būtų pasiektas maksimalus odorologinio tyrimo efektyvumas.
4. Išanalizavus Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro 2008 – 2015 metų veiklos ataskaitas nuo 2010 metų pastebimas labai žymus atliekamų odorologinių tyrimų skaičiaus mažėjimas. Pagrindiniai veiksniai lemiantys atliekamų odorologinių tyrimų mažėjimą remiantis Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro duomenimis yra tai, kad centrui yra skiriamas

per mažas finansavimas, žmogiškųjų išteklių trūkumas, įrangos ir priemonių skirtų odorologiniams tyrimams atlikti trūkumas. Odorologinių tyrimų ir kinologijos valdyboje tyrimo atlikimo terminai priklauso nuo pateiktų kvapų ir įtariamųjų skaičiaus – vienas šuo per vieną dieną atlieka vieną tyrimą (vienam tyrimui atlikti reikia mažiausiai 2-jų šunų). Tyrimo atlikimo terminas yra nuo 1 iki 3 mėn. (gali užtrukti ir iki 6 mėn.). Tokie ilgi tyrimo atlikimo terminai taip pat yra vienas iš odorologinių tyrimų skaičiaus mažėjimo veiksnių.

5. Iš analizuotos Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikos matyti, kad dorologinio tyrimo rezultatai yra vertinami kaip netiesioginiai įrodymai. Tokį teismo vertinimą nulėmė tai, kad remiantis specialisto išvada, surašyta atlikus odorologinį objektų tyrimą, gali būti nustatinėjama ne baudžiamojoje byloje įrodinėjama aplinkybė – asmens kaltumas ar nekaltumas, o tik tarpinis faktas. Apkaltinamajam nuosprendyje daromos išvados gali būti grindžiamos ir netiesioginiais įrodymais, tačiau įrodinėjama byloje aplinkybė pripažinta įrodyta gali būti tik tais atvejais, kai ji nustatyta ištyrus įrodymų visumą, o ne vieną netiesioginį įrodymą. Taip pat Lietuvos Aukščiausias teismas odorologinio tyrimo išvadas laiko kaip specifinį įrodymą todėl, kad tyrimas atliekamas panaudojant šunis – biodetektorius, kurie signalinėmis pozomis pažymi, kad lyginami kvapai sutampa arba nesutampa. Tokios išvados patikimumo patikrinimas yra komplikuoatas. Išvadą pasirašę specialistai gali paaiškinti, kaip tokie tyrimai atliekami, tačiau toks išvados patikrinimas nėra visavertis, nes patikimai išsiaiškinti, kodėl šunys tam tikrus kvapus laikė tapačiais, nėra galimybių. Dėl šių aplinkybių bet koks reikšmingas bylai faktas gali būti laikomas nustatytu tik tada, kai, be odorologinį tyrimą atlikus surašytos specialisto išvados, tas faktas patvirtinamas ir kitais būdais gautais duomenimis.

LITERATŪRA

Istatymai ir kiti teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341
3. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas „Dėl žmogaus kvapo pėdsakų, lyginamųjų kvapo pavyzdžių, foninių kvapų paėmimo ir konservavimo, odorologinių tyrimų atlikimo metodikos patvirtinimo“
4. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006 m. gruodžio mėn. 28 d. įsakymas Nr. 5-V-811 „Dėl specialistų, atliekančių odorologinius objektų tyrimus, kvalifikacijos tobulinimo programos patvirtinimo“
5. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2011 m. birželio mėn. 17 d. įsakymas Nr. 5-V-561 „Dėl Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007 m. rugpjūčio mėn. 22 d. įsakymo Nr. 5-V-568 „Dėl Lietuvos policijos kinologijos centro reorganizavimo prijungimo prie Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro būdu“ pakeitimo.
6. Lietuvos TSR Vidaus reikalų ministerijos 1986 m. spalio 30 d. įsakymas Nr. 210 „Dėl specialios odorologinės grupės įgyvendinimo ir darbo organizavimo Kriminalistinės odorologijos laboratorijoje“

Specialioji literatūra

7. Burda, R., et al. *Kriminalistika: taktika ir metodika*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius. 2013, psl., 645 - 656
8. Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius., 2005.
9. Kurapka, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai*. Vilnius. 1998.
10. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. *Kriminalistika*. Vilnius., 1985.
11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I knyga, Vilnius. Teisinės informacijos centras. 2003.
12. Федоров Г. В. *Одорология - запаховые следы в криминалистике*. М., 2000, p. 123
13. Gawkowski M. *Identyfikacja osoby na podstawie śladu zapachowego*. Legionowo., 2000, p. 58
14. Bednarek T. *Sprawozdanie z przebiegu międzynarodowego szkolenia dotyczącego badan śladow zapachowych*//Biuletyn informacyjny Nr. 116. Warszawa, 2002, p.87

Teismų praktika

15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-798/2006
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-511/2005
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-252/2005
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-183/2006
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-751/2007
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-649/2007
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-514/2006
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-279/2008
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-180/2006
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-160/2006
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-378/2009
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-111/2012
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-127/2012
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-386/2014
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-40/2014
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-481/2015
31. 2013 m. vasario 14 d. Kauno apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byla Nr. 1-41-579/2013
32. 2011 m. birželio 16 d. Kauno apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-26-397/2011
33. 2012 m. lapkričio 26 d. Kauno apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-205-579/2012
34. 2012 m. lapkričio 12 d. Kauno apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-22-579/2012
35. 2011 m. rugsėjo mėn. 8 d. Vilniaus apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-838/2011

Deimantė Baltauskaitė (2016). *Kriminalistinė odorologija: samprata, reikšmė teorinės ir praktinės problemos*/ magistro baigiamasis darbas. Vadovė Doc. dr. Gabrielė Juodkaitė – Granskienė. – Vilnius: Vilniaus universiteto teisės fakulteto baudžiamosios justicijos katedra.

SANTRAUKA

Technologijų plėtra, gyvenimo kokybinė kaita sąlygojo, kad nusikaltimai padaromi vis profesionaliau, todėl nusikaltimų tyrimai ne visuomet yra efektyvūs, ne visada išnaudojamos mokslo ir technikos naujovės. Siekiant sukurti specialiuosius metodus bei priemones, skirtas kriminalistikos objektų suradimui bei tyrimui, susiformavo kriminalistikos mokslo dalis – kriminalistikos technika bei šios sistemos šakos. Viena tokių kriminalistikos technikos šakų yra kriminalistinė odorologija – nagrinėjanti kvapų, jų susidarymo mechanizmo bei jų tyrimo dėsningumus ir rengianti kvapų pėdsakų surinkimo, konservavimo ir tyrimo metodus bei priemones, turint tikslą identifikuoti asmenį, susijusį su tiriamuoju įvykiu. Kriminalistinė odorologija nors yra sąlyginai ne nauja kriminalistikos technikos šaka, tačiau pasigendama išsamesnės šios kriminalistikos technikos šakos analizės.

Darbo objektas. Kriminalistinės odorologijos samprata, požymiai, vieta kriminalistinės technikos sistemoje.

Darbo tikslas. Išanalizuoti norminę, mokslinę literatūrą ir atskleisti kriminalistinės odorologijos sampratą ir reikšmę tiriant ir atskleidžiant nusikalstamas veikas Lietuvoje. Taikymo praktikoje problemas, rezultatų vertinimo ypatumus.

Išanalizavus norminę, mokslinę literatūrą galima išskirti tolius pagrindinius kriminalistinės odorologijos požymius, kuriais galime įvardinti: nagrinėja kvapus, jų susidarymo, paėmimo, tyrimo, vertinimo dėsningumus. Kriminalistinė odorologija reikšminga, nes subjektas kvapų pėdsakų sunaikinti arba falsifikuoti negali, todėl kvapų pėdsakai išsaugo informaciją apie tiriamojo įvykio dalyvius.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad nuo 2010 m. pastebimas žymus atliekamų odorologinių tyrimų skaičiaus mažėjimas, tam įtakos turėjo socialiniai, ekonominiai, finansiniai bei kiti veiksniai. Analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktiką nustatyta, kad odorologinius tyrimus atliekantiems specialistams trūksta teorinių žinių ir įgūdžių, ko pasekoje padaroma daug procedūrinių pažeidimų. Tyrimu nustatyta, kad odorologinio tyrimo išvados teismų praktikoje vertinamos kaip netiesioginiai įrodymai, padedantys nustatyti tarpinius faktus. Taip pat Lietuvos Aukščiausias teismas odorologinio tyrimo išvadas laiko kaip specifinį įrodymą todėl, kad tyrimas atliekamas panaudojant šunis – biodetektorius, kurie signalinėmis pozomis pažymi, kad lyginami kvapai sutampa arba nesutampa. Tokios išvados patikimumo patikrinimas yra komplikuoatas.

Deimantė Baltauskaitė (2016). Forensic odorology: concept, importance of the theoretical and practical problems / master's thesis. Supervised by: Assoc. Doc. Dr. Gabrielle Juodkaite - Granskienė. - Vilnius: Vilnius University, Faculty of Law, Department of Criminal Justice.

SUMMARY

Technological development, qualitative change of life caused by the crimes committed are more professional, and criminal investigations are not always effective, not always exploited scientific and technical innovation. In order to develop specific methods and tools for forensic objects in the detection and investigation formed part of forensic science - forensic techniques and the system branches. One such forensic technical branches are criminalistics odorology - examining the odors, the formation mechanism of the test patterns and prepares odor trace collection, preservation and study methods and tools for the purpose of identification of the person associated with the test event. Forensic odorology although there are relatively not a new branch of forensic techniques, but there is a lack of forensic technical details of this analysis branch.

The object of the final thesis. Forensic odorology concept, attributes, location forensic technical system.

The aim is to analyze the regulatory, scientific literature, and to reveal the forensic odorology the concept and importance of investigating and uncovering criminal acts in Lithuania. The practice of application problems, the results of the evaluation features.

The analysis of regulatory, scientific literature can be distinguished more Home forensic odorology characteristics, which we can name: deals with odors in the generation, procurement, research, evaluation patterns. Forensic odorology significant because the body odor traces destroyed or falsified can not, therefore, traces of perfume stores information about the investigation of the event participants.

The investigation revealed that from 2010. observed a significant number of investigations carried out by odorology decline, it was influenced by social, economic, financial and other factors. Analyzing the Lithuanian Supreme Court, it found that odorologinius investigating professionals lack knowledge and skills, resulting in a lot of committed procedural violations. The study found that odorology findings judicial practice considered as indirect evidence that help determine the interim findings. Also Lithuanian Supreme Court odorologinio findings time as specific evidence because the test is done using dogs, that signaling postures notes that compared scents coincide or overlap. Such findings reliability testing is complicated.

PRIEDAI